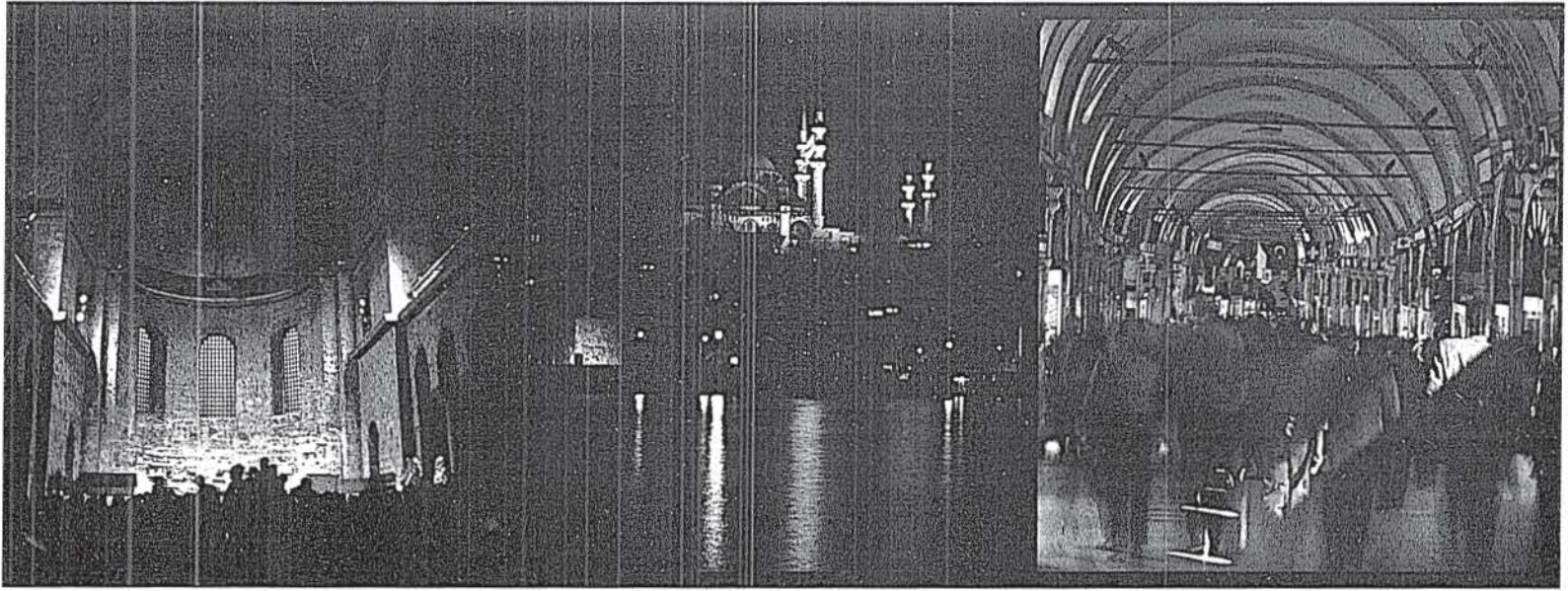

eminönü 2.uluslararası sempozyumu

2st international symposium on eminönü
the book of notications **tebliğler kitabı**

eminönü: capital of the world...
eminönü: dünyanın başkenti...

Eminönü Belediye Başkanlığı
Eminönü Municipality

Sempozyum Konsept Danışmanı / Symposium Concept Advisor
Prof. Dr. İlber ORTAYLI

Sempozyum Genel Koordinatörü / Symposium General Coordinator
Naci POLAT
Eminönü Belediyesi Başkan Yardımcısı

Sempozyum Danışmanları / Symposium Advisor
Erol CİHANGİR, Derya AYDIN, Azimet BUCAK

Organizasyon ve Yayına Hazırlayan / Organization end Prepared for Publishing
WADİ / İSTANBUL
www.wadistanbul.com
Tel: 0212 281 92 60

Editör / Editor
Erol CİHANGİR

Çeviri / Translation
İhtisas Tercüme

Tasarım / Design
Nigar AYYILDIZ

Baskı / Press
Pamukkale Matbaacılık
Tel: 0212 629 01 56

® Eminönü Belediyesi

Tebliğlerin içerik sorumluluğu Tebliğ sahiplerine aittir.
Tebliğ ve görseller kaynak gösterilerek kullanılabilir.

*The authors are responsible for the contents of the articles.
The content of the articles and the visual materials may be used
only by making relevant references.*

www.eminonu.bel.tr
Tel: 0212 455 75 00

1. Baskı / 1st Editions
İstanbul / Ekim 2007 / October 2007

Yrd. Doç. Dr. Erhan AFYONCU

1967 yılında Tohat'ta doğdu. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan 1988 yılında mezun oldu. 2000 yılında Yardımcı Doçent oldu. 2000 yılı Mayıs ayında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne geçti. Halen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Erhan Afyoncu'nun 6 ciltlik "Sorularla Osmanlı İmparatorluğu" ve "Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi" isimli kitapları ile Osmanlı bürokrasisi ve Osmanlı tarihçileri üzerine çok sayıda akademik makalesi vardır.

Uğur DEMİR

1981'de Ordu'da doğdu. 2004'te Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Tarih Öğretmenliği Bölümü'nü bitirdi. 2004'te aynı üniversitenin Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Bilim Dalı'nda yüksek lisans başlandı. 2006'da "Tarih-i Mehmed Giray" adlı tez ile yüksek lisans programından mezun oldu. Aynı yıl Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Tarihi Anabilim Dalı, Yeniçağ Bilim Dalı'nda Doktora başlandı.

Osmanlı Döneminde İsyanlar ve Eminönü (1481-1648)

278<279

Eminönü, İstanbul'un Osmanlı başkenti olmasından sonra büyüklü küçüklü birçok isyana tanık oldu. Bu isyanlar o kadar büyük boyutlara ulaşıyordu ki, bazen padişahın mutlak vekili olan Sadrazamların kelleri alınırken, bazen de bizzat Padişahlar tahtan zorla indiriliyor ve öldürülüyorlardı. İsyan patlak verdikten sonra önünü almak oldukça güçtü ve isyancılar, birkaç istisna hariç genelde istedikleri kişilerin kellelerinin meydanlarda sallandırılmasını sağlıyorlardı. Bazen saatlerce, bazen de günler hatta aylarca devam eden isyanlar İstanbul halkına korkulu günler yaşıyor, günlük hayat tamamen felç oluyordu.

Özellikle Atmeydanı, Osmanlı devri isyanları ile âdeta özdeşleşen bir mekândı. Hem Bizans, hem de Osmanlı döneminde eğlencelerin yapıldığı ve törenlerin düzenlendiği önemli bir yer olan meydan, kozların paylaşıldığı, hanedanın meşruiyetinin tartışıldığı, idarecilerin icraatının yüksek sesle eleştirildiği ve şehrin kapılarının kapatılmasından sonra askeri grupların farklı unsurlarının birbirlerine kılıçlarını çekip, silahlarını boşalttığı; karşılıklı fetvaların birbirinin hükmünü hükümsüz kıldığı; bütün bunlar bazen bir padişahın hal' edilmesine ve hatta öldürülmesine kadar ileri gider; bazı devlet adamlarının canlarına mâl olurken, bazıları için ise ikbal kapılarının ardına kadar açıldığı; hülâsa her şeyin "devletin bekası ve adaletin temini için yapıldığı", kozların paylaşıldığı bir mekândı.

Atmeydanı'ndaki özellikle iki mabet Ayasofya ve Sultanahmed

Camileri ve idari mekanizmanın merkezi konumundaki Topkapı Sarayı isyanlardan en çok etkilenen mekânlardı. Örneğin, Ayasofya Camii, Topkapı Sarayı'na yakın olması ve saraya bakan minarelerinin içeride neler olduğunu gözetlemeye imkân vermesi yüzünden II. Osman'ın katledildiği isyanda askerler tarafından sarayı gözetlemek için kullanılmıştı. Sultanahmed Camii ise belki de isyanlardan en çok zarar gören ibadethâneydi. Asilerin, saraydan gelecek haberleri beklediği bir yer olması, bazen de asilerin sığındığı bir mekân olması yüzünden kanlı çarpışlara şahit olurken bizzat cami de askerlerin karşılıklı kurşunlarından nasibini almış ve senelerce bu kurşun izlerini isyanın kara bir lekesi olarak taşımıştı. İsyanların en önemli odak noktası ise hiç kuşkusuz Topkapı Sarayı'dı.

Aşağıda Eminönü İlçesi'nde 1481-1648 yılları arasında meydana gelen büyük isyanlar, kronolojik bir sıra takip edilerek anlatılmaktadır.

Fatih'in Ölümü ve İsyân (1481)

İstanbul'da ilk isyan, şehrin fatihi II. Mehmed vefat ettiğinde yaşandı. Fatih Sultan Mehmed, hastalığına rağmen ordunun başında, Memlûk Devleti üzerine sefer düzenlemek üzere 27 Nisan 1481'de İstanbul'dan ayrıldı. Halka ve askere hâlâ güçlü bir hükümdar olduğunu göstermek için, dayanılmaz acılara katlanmak pahasına, şehirden at üstünde çıktı. Sultan, Üsküdar'a geçtiğinde hastalığı artık yerinden kalkmasına bile müsaade etmeyecek derecede arttı. Hekimler bütün imkânlarını kullanarak Fatih'i iyileştirmeye çalışırken, askerler de birkaç gün Üsküdar'da beklemek zorunda kaldılar. Verilen ilaçlar padişahın ağrılarını biraz hafifletir hafifletmez askere tekrar hareket emri verildi. Ancak Gebze yakınlarındaki Hünkâr Çayırı mevkiine gelindiğinde Fatih bir kez daha komaya girdi ve tabiplerin gayretlerine rağmen kısa bir süre sonra 3 Mayıs 1481'de, ikinci vakti vefat etti.

Fatih'in öldüğü hemen üst düzey yöneticiler tarafından öğrenildi. Artık bundan sonra yaşanacaklar devlet adamlarının idare yeteneğine bağlı olarak gelişecekti. Sultanın hayatta iki oğlu vardı; 33 yaşındaki büyük oğlu Bâyezid Amasya'da, 22 yaşındaki küçük oğlu Cem ise Konya'da vali idi. Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa, derhal iki şehzâdeye de ulak göndererek babalarının vefat ettiğini ve acele İstanbul'a gelmeleri gerektiğini haber verdi. İstanbul'a erken gelen şehzâde tahta çıkacaktı. İki şehzâdeden biri tahta geçene kadar ölüm hadisesi etraftakilerden, özellikle de askerlerden gizli tutulmalıydı. Sultan'ın hamama gitmesi gerektiği bahanesiyle Fatih'in naaşı vakit kaybettirilmeden İstanbul'a geçirildi ve Topkapı Sarayı'na konuldu. Askerlerin, padişahın ölüm haberini öğrenip, İstanbul'da bir anarşiye yol açmamaları için de şehre girmeleri yasaklandı. Şehri korumak üzere bırakılan askerlerin bir kısmı ve acemi oğlanları, Fil Çayırı nehri köprüsünün tamiri ve gerekli hendeklerin kazdırılması bahanesiyle buradan uzaklaştırıldı. Ayrıca şehrin kapıları kapatılırken, Üsküdar ile İstanbul arasındaki deniz ulaşım araçları da Eminönü tarafına getirildi¹.

Askerler, birkaç gün sonra padişahın öldüğünü öğrendiler ve ellerine geçirdikleri balıkçı tekneleriyle İstanbul'a akın ettiler. Özellikle Kapıkulu askerleri İstanbul'da, devrin kaynaklarında "eyyâm-ı fetret"², "Yeniçeri başın keser"³ gibi sözlerle ifade edilen ve Neşri'nin benzetmesiyle "aç kurt koyuna nice koyulursa İstanbul'a şöyle koyularak"⁴ büyük bir yağma başlattılar. Şehzâde Bâyezid taraftarları askerlerin isyanını destekliyorlardı. Şehzâde Bâyezid'in tahta çıkmasında en büyük engel olan Cem Sultan taraftarı Veziriazam Karamanî Mehmed Paşa konağında saklanmak zorunda kaldı. Ancak fazla bir süre geçmemişti ki, sokaklarda "Bâyezid çok yaşasın" diyerek dolaşan askerler, Mehmed Paşa'nın konağını bastılar, divânhanede saklanan paşayı bulup parçaladılar ve kesik başını bir mızrağın ucuna takarak şehrin sokaklarında dolaştırdılar; konağını da yağmalayarak bütün malına el koydular⁵.

Fatih tarafından İstanbul muhafızı olarak bırakılmış eski Veziriazamlardan İshak Paşa, askere kesenin ağzını açarak, kısa sürede duruma hâkim oldu⁶. Şehzâde Bâyezid taraftarı olan İshak Paşa, o gelene kadar İstanbul'da bulunan 11 yaşındaki oğlu Şehzâde Korkud'u babasına vekâleten tahta çıkardı. Böylece askerlerin isyanı biraz olsun yatıştırıldı.

26 Mayıs 1481'de⁶ 4 bin kişilik maiyetiyle önce Üsküdar'a, kayıklarla da buradan İstanbul'a gelen Şehzâde Bâyezid, asker ve halk tarafından coşkulu bir şekilde karşılandı. Matem elbiseleriyle karaya çıkan II. Bâyezid, askerlere paralar dağıtarak İstanbul'a girdi. Esnaf ve şehrin ileri gelenleri yeni padişahın atının ayakları altına kıymetli halılar ve kumaşlar sermişler, tabak tabak altın ve gümüş dökmüşlerdi⁸. Yeniçeriler, yeni padişahı sarayın giriş kapısı olan Bâb-ı Hümayun'un önünde bekliyordu. Askerler, II. Bâyezid'den Veziriazamı öldürdükleri ve şehirde yağma yaptıkları için af dilediler. Padişah da kendini tahta çıkartan askerleri affetti. Böylece İstanbul, bundan sonra sıkça karşılaşacağı isyanlar serisinin ilkinin yaşamış oldu.

Yavuz Sultan Selim'i Tahta Çıkaran İsyân (1512)

Türk devletlerinde devlet başkanı seçiminde bir sistem oluşturulamamıştı. Hanedanın bütün erkek üyelerinin hükümdar olmaya hakları vardı⁹. Bu belirsizlik sürekli taht mücadelelerine yol açtı. Türk devletlerinin çoğunun parçalanıp, yıkılmasının en önemli sebebi de buydu. Çeşitli vasıta ve kişileri kullanarak hükümdar olanlar, tahtını sağlama almak için ilk iş olarak diğer hükümdar adaylarını ortadan kaldırıyorlardı. Hükümdarlar, şayet yaşlanacak kadar tahta kalmayı başarırlarsa, evladı arasında en çok sevdiği şehzâdeyi kendi yerine hükümdar bırakmak için uygun ortamı hazırlamaya uğraşırlardı. Ancak tahta geçiş sırasını tayin edecek kesin bir kanun olmadığından, hükümdarın ölümüyle saltanat mücadeleleri tekrar başlardı. Hatta hükümdar hayatta iken dahi isyan bayrağını kaldıran şehzâdelere rastlanmaktaydı. Aceleci şehzâdelere mücadeleyi kaybederlerse, sonları yağlı kementle boğulmaktı.

Tahta geçme sistemindeki belirsizlik yüzünden Osmanlı tarihindeki en ilginç taht mücadelelerinden biri II. Bâyezid ile

oğlu Yavuz ünvanlı Şehzâde Selim arasında yaşanmıştı. Osmanlı tarihinde ilk defa bir evlat, babasını askerinin zoruyla tahttan indirip yerine hükümdar seçilmişti. Ayrıca Sultan Selim isyan edip başarılı olan ilk ve son şehzâde, II. Bâyezid de zorla tahttan indirilen ilk padişah olmuştu.

Sultan II. Bâyezid'in sekiz oğlundan beşi daha hükümdarın sağlığında ölmüştü. II. Bâyezid, bazı devlet adamlarının da yönlendirmesiyle hayatta kalan Ahmed, Korkud ve Selim adlı şehzâdelerinden Ahmed'in¹⁰, kendisinden sonra tahta geçmesini istiyordu. Ancak Şehzâde Ahmed, atak bir yapıda olmaması ve Şahkulu isyanı sırasındaki beceriksiz davranışları sebebiyle askerler arasında fazla tutulmuyordu. Devrin önde gelen âlim ve şairlerinden biri olan Şehzâde Korkud ise tahtı arzulasa da pek fazla şansa sahip değildi. Trabzon valisi Şehzâde Selim, II. Bâyezid'in hayatta kalmış en küçük oğluydu. Devlet adamları arasında fazla taraftarı olmamasına rağmen, sert mizacı sebebiyle askerler tarafından beğeniliyordu.

Şehzâde Selim, İstanbul'daki siyasi ortamı yakından takip ediyordu. Babasının ölümü halinde İstanbul'a bir an evvel ulaşmak ve tahtı ele geçirmek için kendisini Rumeli'deki bir sancağın idaresine tayin ettirmek istediye de bu arzusu kabul görmedi. Bunun üzerine Trabzon'dan ayrılan Şehzâde Selim, önce Kırım'a, Kefe'deki oğlu Şehzâde Süleyman'ın yanına gitti. Şehzâde Süleyman ile Kırım hanından temin ettiği birliklerle Rumeli'ye geldi. İki taraf arasında gidip-gelen elçilere rağmen anlaşma sağlanamayınca, II Bâyezid de ordusunun başına geçip, oğlunu Edirne yakınlarında karşıladı. Ancak tam bu sırada Rumeli beylerinin araya girip, şehzâdeye Rumeli'de Semendire, Alacahisar ve İzvornik sancaklarının verilmesi hususunda Sultanı razı etmeleri savaşta önledi. II. Bâyezid, Şehzâde Ahmed'i veliaht yapmayacağına dair bir de ahidnâme verdi¹¹. Fakat padişah bu ahidnâmeye rağmen Ahmed hakkındaki tasavvurlarından kolay kolay vazgeçmeye niyetli değildi. Rumeli beylerini toplayarak onlardan Şehzâde Ahmed'in padişahlığına itiraz etmeyeceklerine dair söz aldı. Sultan, oğlu Ahmed adına saltanattan çekilmeye hazırlanıyordu. Ancak Yeniçeriler, II. Bâyezid'in sağlığında başkasını padişah olarak görmek istemediklerini söyleyerek, bu durumu kabul etmediler. Son gelişmelerden hayli rahatsız olan Şehzâde Selim, ordusunu toplayıp tekrar İstanbul'a doğru ilerlemeye başladı. Baba ile oğul Çorlu yakınlarındaki Karışdırın Ovası'nda karşı karşıya geldiler. Şehzâdenin birlikleri, II. Bâyezid karşısında fazla dayanamayarak kısa sürede dağıldı. Bu bozguna rağmen Şehzâde Selim'in asker nezdindeki nüfuzu azalmadı ve şehzade Kefe'ye çekildi¹².

Muharebeyi kazanan II. Bâyezid, çok sevdiği oğlu Ahmed'i hükümdar ilân etmek için İstanbul'a davet etti. Şehzâde Ahmed de kısa sürede Gebze'ye¹³ geldi ve burada İstanbul'dan gelecek haberleri beklemeye başladı. Bu arada Divân'da, Şehzade Ahmed'in nasıl padişah ilân edileceğine dair önemli kararlar alındı ve İstanbul'a davet edilen şehzade hiç vakit kaybetmeden Üsküdar'a geldi.

Yeniçeriler, Şehzâde Ahmed'in tahta çıkmak için İstanbul'a davet

edildiğini ve şimdi Üsküdar'da olduğunu, üstüne üstlük Ahmed taraftarı devlet ricalinin kendileri için hakaretâmiz ifadelerde bulunmaya başladıklarını öğrendiklerinde, 21 Eylül 1511'de isyan bayrağını kaldırdılar. İlk önce kendileri için köpek diyen devlet ricalinin evlerinin kapılarına "Bize mültefit olmayup Sultan Ahmed'i getüresiz, bizimçün it ağzın üstühân tutar diyersiz. Bilin kim biz kelb değil şir-i neriz, bize gıdâ kelle gerekdür. Vallahilâzım cümleñüzün başın kesevüz, bilmiş olasız" yazılı kâğıtlar asular¹⁵. Daha sonra bir toplantı düzenleyerek, burada Şehzade Ahmed'i kesinlikle padişah olarak görmek istemediklerini açıkça dile getirdiler¹⁶. Toplantıdan sonra sokaklara dağılarak, "Allah Allah, Sultan Selim'in devletine ve düşmanlarının körlüğüne" şeklinde gülbanklar çekmeye başladılar.

Böylece İstanbul'da yeniden kargaşa ve düzensizlik hâkim oldu. Şehzâde Selim'in padişah olmasını isteyen askerler, Şehzâde Ahmed'in Üsküdar'dan İstanbul'a geçmesini engellemek için Boğaz'daki bütün ulaşım araçlarına el koydular. Asker, bununla da yetinmeyerek, Şehzâde Ahmed'in İstanbul'da bulunan taraftarlarından Veziriazam Hersekzâde Ahmed Paşa, ikinci Vezir Koca Mustafa Paşa, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Kadıasker Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi ve Nişancı Tâcizâde Cafer Çelebi'nin evlerini yağmalayıp, padişahın bunların katledilmelerini istediler. İstanbul'daki bu isyanı haber alan Şehzâde Ahmed de Üsküdar'dan Gebze'ye geri döndü ve burada birkaç gün bekledikten sonra Konya üzerine yürüdü¹⁷. Bu sırada Şehzâde Korkud'a bazı devlet adamları, "İşte Sultân Ahmed ahvâli böyle oldu. Sen dahi Sultân Bayezid Hân oğlısın. Şayed tâli'in hümâyûn olup saltanat sana intikal eyleye. Şek ve şübhe kalmadı, pâdişahlık hususu askerinin hüsn-i ikdâm ve kemâl-i ihtimamlarına mufavvaz ve merbût imiş. Ale'l-husûs yeniçerinin mübâşeretini olmayınca müyesser değil imiş. İnâyet-i Hak'h'a tevekkül eyleyüp, sûret değışdürüp, tenhâca gelüp, yeniçeri odalarına döşenüp içlerine girmekle tazarru' ve niyâz itsenüz ihtimâldir, pâdişah olasız veyahud Sultân Ahmed üzerine göndermek için mukarrer ser-asker olursız"¹⁸ yazılı mektuplar göndererek onu gizlice İstanbul'a gelerek askerleri kendi safına çekmeye ve tahtı ele geçirmeye teşvik ettiler. Bu teşviklerden de cesaret alan Şehzade Korkud gizlice İstanbul'a geldi¹⁹ ve Yeniçeri Ocağı'na sığındı²⁰: Yeniçeriler her ne kadar şehzadeye hürmet gösterdiyseler de, Şehzade Selim'i padişah olarak görmek istediklerini açıkça Korkud'a söylediler²¹.

Bu arada Yeniçeriler ve yayalar Şehzade Selim'i kendilerine serdar tayin etmesi için Sultan Bâyezid'i sıkıştırdılar ve şehzadeye de tahta geçmesi için destek de vereceklerini taahhüt eden, "Amma sultanum şöyle itihâd edesün ki, cümle âlem sultanuma dualar edüb serir-i saltanata da geçüb oturmanız isterler..." şeklinde mektuplar gönderdiler²². Askere serdar tayin edildiğini belirten bir hükümdede de II. Bâyezid, Yavuz'u İstanbul'a davet ediyor ve Şehzade Korkud'un İstanbul'a izinsiz geldiğini ama bunun ardında kendisine bir suikast ve oyun olmadığını belirtmek ihtiyacını da duyuyordu²³.

Padişahın ve askerlerin bu davet mektupları üzerine Şehzade Selim, ağır kış şartlarına rağmen, kısa sürede payitahta geldi ve Yenibahçe'ye yerleşti. Daha sonra Sultan Bâyezid'in elini öpmek için saraya geldi ve bağlılığını arz ettikten sonra tekrar Yenibahçe'ye çekildi. Ancak bu arada Yeniçeriler için için kaynamaktaydı. Sultanın sefere çıkamayacak kadar yaşlanmış olmasını, Safeviler'in Anadolu'da estirdiği terör ve şehzâdeler arasındaki savaşı bahane eden askerler, Topkapı Sarayı önüne gelerek, Şehzâde Selim'i padişah olarak görmek istediklerini dile getirdiler. On kişilik bir temsilci heyetini Divân'a gönderdiler ve bu isteklerini orada da ifade ettiler. Başta yeni Veziriazam Mustafa Paşa olmak üzere Divân'daki devlet adamları durumun vahametini anlamakta gecikmedi. Mustafa Paşa gelişmeleri bildirmek üzere padişahın yanına gitti. Neler olduğunu ve askerlerin isteklerini öğrenen Sultan Bâyezid önce "Nitekim ben sağım, beğliğüm kimseye vermezim" dedi. Bu cevap üzerine Veziriazam Mustafa Paşa, "Devletlü hünkâr! Tuzunuz etmeğünüz yidük, helâl eylen. Taşra çıkıcak bizüm işimiz tamâm iderler" deyince, padişah da, "Şimdi ben pâdişahlığım virmeyicek beni gelüp katl iderler mi?" diye sordu. Veziriazam da her şeyi gayet net bir şekilde "Yok katl itmezler, ammâ harbe ucıyla kaftanınızdan çeküp tahtıdan aşağı indirirler" diyerek durumu özetledi²⁴.

Şehzâde Selim Yeniçeri ve Sipahilerle birlikte 25 Nisan 1512'de sarayın önüne geldi²⁵ Sultan Bâyezid, artık yapacak bir şey olmadığını anladı ve tekrar bir isyan yaşanmaması için askerlerin isteğini kabul ederek oğlu Selim'i padişah ilan etti²⁶. Böylece 1511 ile 1512 senelerinde yaklaşık bir yıl devam eden İstanbul'daki iç karışıklık, Şehzâde Selim'in padişah ilan edilmesiyle sona erdi.

Kanuni Sultan Süleyman ve İsyan (1525)
1525'de İstanbul'da Yeniçeriler bir kez daha isyan edip, şehrin büyük bir kısmını yağmaladılar. İkbâl basamaklarını hızla tırmanan Veziriazam İbrahim Paşa'nın, isyan eden Hain Ahmed Paşa gairesini bertaraf etmek için 1524'de Mısır'a gitmesini fırsat bilen muhalifleri Yeniçerileri isyana teşvik etmişlerdi.

Sultan Süleyman, Edirne'den yeni dönmüş ve Kâğıthane'ye gelmişti. Padişahın yokluğundan da yararlanan Yeniçeriler İstanbul'da başta Veziriazam İbrahim Paşa'nın sarayı olmak üzere önde gelen devlet ricalinin konaklarını, gümrükleri ve halkın evlerini yağmalamaya başladılar. Kâğıthane'de bulunan Sultan Süleyman, isyanı öğrenir öğrenmez hemen deniz yoluyla İstanbul'a geldi. Sultan, ilk iş olarak geniş bir soruşturma yaptırdı ve askeri tahrik ettikleri anlaşılan Yeniçeri Ağası Mustafa Ağa ile Reisülküttâb Haydar'ı derhal idam ettirdi. Padişahın hızlı ve sert bir şekilde olaya müdahale etmesiyle isyan daha fazla yayılmadan yatıştırıldı²⁷.

Beylerbeyi Vak'ası (1589)

İstanbul II. Selim'in tahta çıktığı günlerde cülus bahşişi yüzünden bir isyanla yüz yüze gelmekten son anda kurtulduktan sonra şehirde pek fazla bir kargaşa yaşanmamıştı. Ancak 2 Nisan 1589'da Kapıkulu askeri, değeri düşük akçe ile maaşlarının ödenmesini kabul etmeyerek isyan etti. Bu isyan, bir yönüyle daha önceki asker isyanlarından farklıydı. Topkapı Sarayı önlerine gelen askerler, ilk defa saraya gönderdikleri listeyle Rumeli Beylerbeyi Doğancı Mehmed Paşa ile Başdefterdar Mahmud Paşa'nın kellelerini istemişlerdi.

Paranın her geçen gün ayarının düşürülmesi Osmanlı akçesinin piyasadaki alım gücünü azaltmakta ve bundan da en fazla maaşlı askerler, yani Kapıkulu askeri zarar görmekteydi. İstanbul esnafı ayarı düşük akçe ile alışveriş yapmak istemediği için Kapıkulu askeri zor duruma düşmüştü. Artık dayanacak güçleri kalmayan Yeniçeriler, önce Şeyhülislamı daha sonra da Veziriazam Siyavuş Paşa'ya durumlarını arz ettiler, ancak istediklerini elde edemeyince daha etkili bir çözüm için Topkapı Sarayı'nın önünde toplandılar. Hatta sarayın dış ve iç avlusunu işgal edip, Divân'ı bastılar. III. Murad tarafından gönderilen nasihatçileri taşladılar ve paranın ayarının düşürülmesinin baş sorumlusu olarak gördükleri Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ile Başdefterdar Mahmud Paşa'nın kellelerini istediler.

Sultan, iki devlet adamı katletme taraftarı değildi. Asilere, her ikisini de azledip, şehirden uzaklaştıracağını söyledi. Bunu reddeden asilerden bazıları, "Beylerbeyi başı elimize gelmeyince bu gün bu Divân'dan dışarı çıkmazuz, mâ-hasal yaramaz olur, yerine Padişah buluruz"²⁸ diyerek padişahı tahttan indirmekle tehdit ettiler. Asilerin işi daha da ileri götüreceklerini gören padişah, "Çünkü sözüm geçmedi iç-oğlanları ve Bostancılar ve Baltacılar ellerine silahlarını alsunlar" diye emretti. Ancak bunun kardeş kanı dökmekten başka bir işe yaramayacağını gören devlet ileri gelenleri, padişahı kararından vazgeçirip, Mahmud Paşa ile Mehmed Paşa'nın isyancılara verilmesini kabul ettirdiler.

Defterdar ve Rumeli beylerbeyi asilere teslim ve derhal idam edildikten sonra Topkapı Sarayı'nı kuşatmış olan asker de yavaş yavaş sarayı boşalttı. Böylece isyan, birkaç kişinin feda edilmesi karşılığında daha zararlı hale gelmeden yatıştırıldı ve İstanbul büyük bir felaketten kıl payı kurtuldu²⁹.

Yemişçi Hasan Vak'ası (1603)

1603'de İstanbul tekrar anarşi içine düştü. Veziriazam Yemişçi Hasan Paşa ile başını Sadaret Kaymakamı Mahmud Paşa'nın çektiği muhalif grup arasındaki iktidar mücadelesi Kapıkulu Sipahisi ile Yeniçerileri karşı karşıya getirdi ve İstanbul sokaklarında günlerce silahlı çatışmalar yaşandı.

Bir taraftan Anadolu'yu yangın yerine çeviren Celâli İsyanları, diğer taraftan da yıllardır süregelen Avusturya savaşları, İstanbul'da gündün güne artan bir huzursuzluk doğurmaktaydı. Özellikle de Kapıkulu Sipahileri seslerini yükseltmeye başlamıştı.

İlk olarak bazı makamlarda değişiklikler yapılarak ortaklık yatıştırılmaya çalışıldı. Ancak bundan tatmin olmayan Sipahi taifesi, Sultan III. Mehmed'den Ayak Divanı toplamasını istedi. Padişah bu isteği kabul ederek, sarayın avlusuna taht kurdurup, yanında Sadaret Kaymakamı, Şeyhülislâm, Kazaskerler, ulemanın ileri gelenleri ve diğer devlet adamları olduğu hâlde Ayak Divânına çıktı. Huzursuz Sipahilerin sözcülüğünü üstlenen Kâtib Cezmi, Hüseyin Halife ve Poyraz Osman, sert ifadelerle memleketin içine düştüğü vahim hâlden ve devlet adamlarının basiretsizliğinden yakınıp, suçluların derhal cezalandırılmasını istediler. İtham edilenlerden ilk olarak, birkaç gün evvel Sadaret Kaymakamlığından azledilip, Yedikule'ye hapsedilen Saatçi Hasan Paşa sorguya çekildi. Saatçi, yaptığı her işten Padişahın haberdar olduğunu ispatlayınca kellesini kurtardı. Suçlu bulunan Dördüncü Vezir Tırnakçı Hasan Paşa tam boynu vurulacağı sırada Yeniçerilerin şefaatiyle affedildi. Ancak Kapağası Gazanfer Ağa ile Dârüssaâde Ağası Osman Ağa, onlar kadar şanslı olmadılar. Her iki saray ağası da idam edildikten sonra Ayak Divanı dağıldı³⁰.

Daha ilk Sipahi kıpırdanmaları yaşandığı sırada, İstanbul'daki yandaşları, Belgrad'da kışlamakta olan Veziriazam Yemişçi Hasan Paşa'ya mektuplar göndererek, acilen başkente gelmesini istemişlerdi. Kendi mevkiinin de tehlikeye girdiğini gören veziriazam, şiddetli kışa aldırmadan Filibe üzerinden Harmanlı'ya doğru yola koyuldu. Ancak kış başladığı için nehirler buz tutmuş ve Hasan Paşa bu yüzden zorlu bir yolculuk geçirmişti³¹. Morova köprüsü buzlandığı için kırılmış, bu yüzden Hasan Paşa buz tutmuş nehrin üzerinden geçmek zorunda kalmıştı³².

Yemişçi Hasan Paşa, Harmanlı'yı geçtikten sonra kısa sürede Edirne'ye ulaştı ve burada bir gece istirahat ettikten sonra İstanbul'a doğru yola koyuldu. Yolda önce Gazanfer Ağa ile Osman Ağa'nın katledildiği haberini, sonra da bizzat İstanbul'daki taraftarlarından bir mektup daha aldı³³. İstanbul'a yaklaştığı zaman, şehrin Sipahiler tarafından kuşatıldığı, bu yüzden de şehre gece girmesi yönünde bir mektup daha aldı. Paşanın İstanbul'a girişini kolaylaştırmak için de Silivri-Kapı'nın kapıcıları ile anlaşmıştı. Bu uyarıları dikkate alan Hasan Paşa, daha hızlı gitmek için kalan yolu at sırtında aşmaya karar verdi. Gece yarısı Silivri-Kapı'dan İstanbul'a girdi ve daha güvenli olduğunu düşündüğü nişanlısı Ayşe Sultan'ın Atmeydanı'ndaki sarayına geldi.

Padişaha bir telhis göndererek sağ sâlim İstanbul'a ulaştığını haber verdi. Veziriazam Yemişçi Hasan Paşa'nın kendisinden kuşkulanmasını istemeyen Sadaret Kaymakamı Mahmud Paşa gece vakti, Paşanın yanına gelerek onunla kısa bir görüşme yaptı. Az sonra Kazaskerler de Yemişçi'yi ziyaret ettiler. Veziriazam, Kazaskerlerle Şeyhülislâm Sunullah Efendi'ye haber göndererek, gece vakti rahatsız etmek istemediği için ziyaret etmediğini ancak sabah ilk iş onu ziyaret edeceğini belirterek sabah müsait bir vakitte Şeyhülislâm ile görüşmek istediğini bildirdi³⁴. Ancak ertesi gün böyle bir görüşme gerçekleşmedi. Zira Paşanın muhalifleri de bu arada boş

durmamış ve Şeyhülislâm'dan Yemişçi'nin katledilmesine dair bir fetva almışlardı.

Fetvayı alan Sadaret Kaymakamı Mahmud Paşa, Kazaskerlere de bu fetva ile aynı mealde derkenarlar yazdırıp, bunları bir telhisle birlikte Sultan III. Mehmed'e gönderdi. Akşam kendisine şirin görünmeye çalışan Mahmud Paşa'nın gerçek niyetini öğrenen Veziriazam Hasan Paşa da padişaha bir telhis göndermiş ve bu telhiste yaşanan kargaşanın Mahmud Paşa'nın eseri olduğu, askeri kıskırtmak için onlara 30 bin filori verdiği, bunun önü alınmazsa birkaç gün içinde büyük bir isyan başlayacağı belirtilmekte, telhisine şu şekilde bir cevap verilmesini istemekteydi: "Vezîr-i a'zamdan sudûr iden [umûr, cümle] benüm ma'rîfetüm iledür, cürmi zuhûr iderse, ben, hakkında gelebilürin. Benümle vezîrüm arasına kul niçün müdâhale ider? Karışduklarına aslâ rızâ-yı hümâyûnum yokdur". Bu telhiste Yeniçerilerin de kendisi ile birlikte hareket edeceklerini de belirtmeyi ihmal etmedi³⁵. Padişah da, sadaret kaymakamından gelen telhis ve fetvaya, Yemişçi'nin telhisinde belirttiği şekilde cevap verdi³⁶. Kapıcılar Kethüdası Kasım Ağa'ya, Mahmud Paşa'yı öldürmesini ve fetva ile telhisi Yemişçi Hasan Paşa'ya götürmesini emretti. Uzun süre Hasan Paşa'nın öldürüldüğüne dair bir haber bekleyen Sipahiler, Mahmud Paşa'nın da kıskırtmalarıyla, "Çün Padişah-ı alem-penâh, bermüceb-i fetvâ, Hasan Paşa'yı katl eylemedi, biz kendümüz [sarâyına] varup, onda katl iderüz" diyerek, ikindiden itibaren, paşanın saklandığı Atmeydanı'ndaki sarayın etrafında ve Arslanhane önünde toplanmaya başladılar.

282<283

Hasan Paşa, asilerin saldırıcaıklarını önceden öğrenmiş ve gerekli savunma tedbirlerini almıştı. Saray kapılarının sıkıca kapatılmış olduğunu gören asiler, vaktin akşama yaklaşması sebebiyle, paşayı öldürme işini sabaha bırakıp dağıldılar. Bunu fırsat bilen Yemişçi ise gece karanlığından istifadeyle hemen Yeniçeri Ağalarının oturdukları Ağa Kapısı'na sığındı. Artık İstanbul'daki en önemli askerî güç olan Yeniçerileri de arkasına almış olan Hasan Paşa, Yeniçeriler ağzıyla saraya bir telhis göndertti ve bu telhiste Mevlana Mustafa Efendi'nin şeyhülislâm olmasını önerdiler³⁷. Ayrıca Veziriazam Hasan Paşa vezirlere, ulemâ mensuplarına, cebeci, topçu gibi askerî sınıflarınağalarına hitâben "Her kim ki, pâdişâh-ı zıll-ullâh hazretlerine itâ'at üzredür, yat ı yarakları ve şemşîr-i berrâkları ile ale's-seher Süleymâniyye-haremi'ne gelüp, hâzır ve ne fermân olunursa nâzır olalar. Bir akçadan, yüzbin akçaya dek dirliği olanlar, tahallûf ihtimâli olmaya" yazılı buyrulduklar göndererek, sabah bütün teçhizatlarıyla Süleymaniye Camii avlusunda hazır bulunmalarını emretti. Sabah namazından sonra Süleymaniye Camii etrafında toplanmaya başladılar. III. Mehmed Yeniçerilere hitâben gönderdiği hatt-ı hümâyûnunda, "Siz ki yeniçeri kullarumsız, ber-hurdâr olup, yüzünüz ağ ola, ni'metüm size helâl olsun. Âbâ'-i kirâm ve ecdâd-ı izâmum zamânından bu âna gelince, sizden hıyânet sâdir olmayup, da'imâ rızâ-yı şerîfümüz üzresiz. Hâliyâ dahî sizden murâdum budur ki, girü rızâ-yı şerîfümü gözleyüp, Vezîr-i a'zamuma mu'in olup, bu zorba eşkiyâsının haklarından gelinmesine mu'âvenet eyleyesiz. Bu defa dahî benüm hayr-du'âmı alasız" diyerek askerî Hasan

Paşa'ya destek vermeleri yönünde teşvik etti³⁸. Bu Hatt-ı Hümayûnu büyük bir sevinçle karşılayan Yeniçeriler Padişah'tan Şeyhülislamı azletmesini, Kaymakam Mahmud Paşa'nın katledilmesini istediler ve Atmeydanı'nda toplanmış olan asilerden öldürülmesini istedikleri kişilerin bir listesini hazırlayıp asilere gönderdiler. Bu arada yeni Şeyhülislamdan da asiler aleyhinde bir fetva alındı³⁹.

Padişahın hattını ve Şeyhülislamın fetvasını bildirmek ve teslim olmalarını istemek üzere Hasan Paşa asilere birkaç aracı gönderdi ise de müspet bir sonuç alamadı. Hatta Atmeydanı'ndaki asiler gelen aracılar, "Mallûb olan zorbaları virmediler. Cümlemüz kırılmak câ'izdür, virmezüz. Pâdişah-ı Cem-câh cümle-i sipâhdan geçecek degül a!" şeklinde karşılık verdiler. Bu cevaplar üzerine Hasan Paşa Yeniçerilere ve diğer taraftarlarına hazır olmalarını ve İstanbul kapılarının da kapatılması emrini verdi. Bundan sonra kapalı kapılar arasında İstanbul'un her köşesinde âdeta asi avı başladı. Akşama kadar sokaklarda kanlı çarpışmalar yaşandı. Güneş batarken şehrin her bir köşesinde Sipahilerin cesetleri sokakları doldurmaktaydı. Şehrin kapıları da kapalı olduğu için o gün cesetler dışarı çıkarıp defnedilemedi.

Akşam olduğunda Hasan Paşa, yine Yeniçeri Ağasının dairesinde kaldı. Ertesi gün üst düzey devlet ricali ile birlikte Cuma namazını kılan Yemişçi Hasan Paşa, önce III. Mehmed'in huzuruna çıkarak gelişmeleri padişaha arzetti. Daha sonra da nişanlısı Ayşe Sultan'ın sarayında istirahatına çekildi. Bu sırada Atmeydanı'nda, paşanın taraftarları ve İstanbul halkı tüfekler atıp, çeşitli şenlikler yapmaktaydılar.

İsyan silah zoruyla bastırıldıktan sonra zorba başılar birkaç gün içinde saklandıkları yerlerde bulundular ve sorguya çekildikten sonra da ibret-i âlem için katledildiler. Yemişçi Hasan Paşa, zorbaların isyanını, başta Yeniçeriler olmak üzere, diğer askerî gücün desteğini alarak bertaraf etmeyi başardı. Ancak daha sonra bu gücü kendi çıkarları için kullanmaya kalkınca idam edildi. Yeniçeriler, Hasan Paşa'nın azledilmesine itiraz ettiseler de padişahın kararlı tutumu karşısında fazla ısrarcı olmadılar⁴⁰.

Yemişçi Hasan Paşa ve muhaliflerinin iktidar mücadelesi yüzünden karşı karşıya gelen Yeniçeriler ve Sipahiler bundan sonra en küçük bir kıvılcımda silahlarını birbirlerine çeker hale geldiler⁴¹. Bu iki gurubun, başkalarının çıkarına hizmet eden mücadeleleri İstanbul'a yangınlar, depremler ve diğer doğal âfetler kadar zarar verdi.

II. Osman'ın Katli (1622)

18 Mayıs 1622'deki İstanbul isyanı, sonuçları itibariyle Osmanlı tarihinin en feci isyanlarından biridir. Devrin hükümdarı II. Osman'ın bazı icraatı⁴² asker, Ulema ve halk arasında hoşnutsuzluğa yol açmış, bütün itirazlara rağmen sultanın hacca gitmek için Üsküdar'a geçmesi bardağı taşıran son damla olmuştu. İsyan bayrağını açan Sipahi ve Yeniçeriler önce Süleymaniye Camii'nin avlusunda toplandılar. Burada biraz bekledikten sonra Atmeydanı'na doğru hareket ettiler. Atmeydanı'nda sadece

askerler değil, ilmiye mensupları ile İstanbul halkının bir bölümü de bulunuyordu. Kalabalık hep bir ağızdan padişahın hacca gitmesini istemediklerini söylüyorlardı. Padişahın hocasının, kızlar ağasının ve veziriazamın, padişahı kötü yola sevkettikleri için katledilmeleri gerektiği yönünde Şeyhülislam Esad Efendi'den bir fetva aldılar. Fetvayı alan askerler, vakit kaybetmeden Atmeydanı'na gittiler. Beşiktaş'tan yeni hareket etmiş donanma askerleri de şehirdeki gürültüyü duyunca karaya yanaştılar ve kapılar kapalı olduğu için surların üzerinden atlayarak asilere katıldılar. Gitgide daha da kalabalıklaşan asileri yatıştırmak için Veziriazam ve Yeniçeri Ağasının gönderdiği araçlar, asiler tarafından taşlanarak meydandan kovuldu⁴³.

Asiler, şikâyetlerini iletmesi için veziriazam ve padişahın hocası Ömer Efendi'nin konaklarına gittiler. Ancak Ömer Efendi konağının kapılarını kapattı ve gizli bir yerden çıkarak konaktan uzaklaştı. Askerler de zorla konağa girdiler ve ne varsa yağmaladılar. Daha sonra veziriazam konağına gittiler. Fakat burada silahlı askerlerle karşılaştıkları için içeri giremediler. Çünkü asilerin birçoğunun yanında silah yoktu. Silahsız fazla bir şey yapamayacaklarını anladıkları ve akşam da yaklaştığı için ertesi gün pür silah olarak toplanmak üzere karar aldılar ve sonra da dağıldılar.

Padişah, durumun kötüye gittiğini görünce hacdan vazgeçti. Ancak öldürülmesi istenen kişileri vermeyi reddetti. Bu arada asker arasında, "Sultan Osman Han Hâsbağçe'de ve taşra bağçelerde olan Bostancı tâifesini saraya getirmiş ve Cebehâne'den silahla donadıp kul tâifesini kırmağa âmâde olmuşlar ve on aded darbzen getürtmüş" dedikodusu hızla yayıldı. Yine birileri tarafından bostancı askeri arasında da, "Donanmacı Yeniçeriler gemilerine Tophâne'den toplar koyup deryâ cânibinden saray duvarlarını yıksalar gerekdir ve kara cânibinden bâki sipah ve yeniçeri hâzır u müheyyâ olmuşlardır kim merdivenlerle saraya yürüyüş ideler" söylentisi yayıldı⁴⁴. Böylece her iki asker birbirine karşı kıskırtılıyordu.

Asiler, isyanın ikinci günü önce Yeniodalar'da, daha sonra Fatih Camii'nde toplandılar, ardından şehrin dört bir yanından Atmeydanı'na doğru akın ettiler. Ulemadan birkaç kişi, asilerin isteklerini padişaha iletme için saraya gönderildi. Araçlar, asilerin katledilmelerini istedikleri kişilerin isimlerini havi bir kağıdı padişaha verdiler ve "Pâdişahım istediklerün vir, yoksa hal harâb olup şehir garet ü târâc olur" dediler⁴⁵. Ancak II. Osman, asilerin öldürülmesini istedikleri kişileri vermemeğe diretti. Heyetin, "Pâdişahım kul tâifesi cemiyet eylediklerinde istediklerin alırlar. Atalarımızdan dahi istediklerin almışlardır. Şimdi dahi onlar istediklerin alırlar. Heman şehir yağma olmadan istediklerini ver" demesi üzerine padişah, "Evvel sizi kırarım, sonra onları kırarım. Onların tedariki görülmüştür" şeklinde sert bir cevap verdi⁴⁶. Ancak II. Osman bu cevapla kendi sonunu hazırlamaktaydı.

Atmeydanı'nda heyetin getireceği cevabı bekleyen kalabalık, uzun zaman geçmesine rağmen içerden kimse çıkmayınca saraya yöneldi. Ancak daha önce asker arasında yayılan bir söylentiye

göre sarayda bostancılar silahlı olarak hazır olduğu ve toplar da bulunduğu için içeri girmekte tereddüt ettiler. Ne yapacaklarını tartışırken Sipahilerden biri Ayasofya Camii'nin saraya bakan minarelerinden içeriye gözleyebilecekleri ve neler olup bittiğini, söylendiği gibi bostancıların ve topların hazır bekleyip beklemediğinin öğrenilebileceğini söylemesiyle sorun çözüldü. Camii'nin minarelerine çıkan gözcüler, Topkapı Sarayı'nda söylendiği gibi bostancı askerinin hazır olmadığını meydana kalabalığa bildirince asiler önde tüfekliler olmak üzere hemen sarayın içine akın ettiler. Saraya girenler arasında silahsız olarak isyana katılan cebeci, topçu, acemi oğlanı ve şehir halkı da bulunuyordu. Kısa zamanda Topkapı Sarayı'nın birinci ve ikinci avlusu asiler tarafından kuşatıldı. İsyan eden asker ve halk, "Şer ile Dilâver Paşa'yı isteriz. Şer ile darüssaade ağasını isteriz. Şer ile hâceyi isteriz" diye bağırırken, bir grup da silah atmaktaydı. Yaklaşık üç saat bekledikten sonra üçüncü avluya girmeye karar verildi. Üçüncü kapının girişinde küçük çaplı çatışlar yaşansa da asiler Harem'e kadar girmekte fazla bir güçlük yaşamadılar.

Bu arada kalabalığın arasından biri "Sultan Mustafa'yı isteriz" diye bağırdı ve artık herkes bunu söylemeye başladı. Şimdi askerlerin yeni bir gayeleri vardı: II. Osman'ı devirmek ve onun yerine I. Mustafa'yı tahtta çıkarmak.

I. Mustafa, Harem'deki odasında kapalı tutulduğu için asiler önce odanın yerini buldular. Fakat kapı açılmadığı için Harem'in çatısına çıktılar. Bu arada "Sultan Mustafa Han'ı isteriz" seslerine, yerini belirtmek isteyen I. Mustafa da, "Siz beni isterseniz. Ben de sizi isterim" diye karşılık verdi. Şehzâdenin hangi odada olduğunu anlayan askerler ellerine geçirdikleri balta ve kazmalarla odanın tavanında bir delik açtılar. Ancak aşağıya incek merdiven olmadığı için buldukları perdeleri ip olarak kullandılar ve aşağıya inmeyi başardılar. Askerler çatıdan aşağı indiklerinde Şehzade Mustafa bir köşeye çekilmiş Kur'an okumaktaydı. Askeri görünce ilk isteği içecek su oldu. Çünkü üç gündür su içmemişti⁴⁷. Getirilen suyu içtikten sonra I. Mustafa'yı yine açılan delikten çatıya çıkartıp, Arz Odası'na yerleştirdiler. Bu arada I. Mustafa'nın Eski Saray'da bulunan annesine de gelişmelerden haberdar etmek üzere haberciler gönderildi⁴⁸.

Asiler şehirdeki konakları yağmalayıp, hapisaneleri boşalttılar. Genç Osman durumun vahametini kavrayınca veziriazam ve Kızlarağası askere teslim etti. Ancak bu kişileri parçalayarak öldüren asiler tatmin olmamıştı. Padişahın yeni atadığı veziriazam ve Yeniçeri Ağasını da kabul etmeyerek, onların evlerine saldırdılar. Askerler, I. Mustafa'yı padişah olarak tanıdıklarını ilân etmişlerdi. Ulema heyeti, önce bu değişikliği kabul etmeye yanaşmadı. Fakat asiler kılıç zoruyla bu engeli de kolayca aşmayı bildiler⁵⁰. I. Mustafa herhangi bir saldırı ihtimaline karşı Eski Saray'a, oradan da Orta Camii'ye götürüldü. Sarayda tek başına ve çaresiz bir durumda kalan Sultan Osman Üsküdar'a geçerek, Bursa'ya gitmek istedi. Maiyetindekiler ise Ağa Kapısı'na sığınmasını tavsiye ettiler. Padişah, isyana Sipahi ve Ulemanın da katıldığını ileri sürerek bunu kabul etmediyse de, daha önce sarayın kapılarını açık bırakan gizli el kaçmak için kullanılabilir kayık da bırakmamıştı. Bu durum karşısında Yeniçeri Ocağına

sığınmaktan başka bir çaresi kalmayan II. Osman, yatısı namazından sonra Ağa Kapısı'na gitti.

Yeniçeri Ağası Ali Ağa, askere padişahın vaatlerini bildirmiş, onlar da görünüşte bunları kabul etmiş gibi davranmışlardı. Fakat Ali Ağa ertesi sabah Orta Camii'ne askere bahşiş vaadi için geldiğinde sözlerini bitirmesine fırsat verilmeden öldürüldü. Bu sırada I. Mustafa'nın annesi kontrolü eline almaya başlamış, yeni bir Veziriazam ve Yeniçeri Ağası tayin etmişti. II. Osman'ın yerini bulan askerler onu oradan alarak, başı açık ve sırtında sadece bir entari bulunduğu hâlde Orta Camii'ne götürdüler. Genç Osman zorla götürülürken tarihteki en ibretli feryatlardan biri olan şu sözleri söylüyordu: "Ağalar bilmezlikle size cefa ettim ise afv idün! Siz etmen! Dün sabah padişah idim. Şimdi üryan kaldım! Merhamet idüp hâlimden ibret alun. Dünya size dahi bâki kalmaz!"⁵⁰. Padişahla birlikte Ağa Kapısı'na sığınan Veziriazam Ohrili Hüseyin Paşa kaçmaya çalışırken sokak ortasında katledildi. Yeni Veziriazam Davud Paşa, Genç Osman'ı hemen öldürmek istediye de, Yeniçeri ileri gelenleri ona engel oldular. Genç padişah hapis tutulduğu yerdeki bir pencereden askere hitap etmişse de, asiler artık onu Halife ve Padişah olarak istemediklerini, ancak öldürülmesine de rızalarının bulunmadığını söylediler.

I. Mustafa saraya götürülerek, cülûs merasimi yapıldı ve o günkü Cuma namazında hutbe yeni padişahın adına okundu. Bu olaylara şahit olan Tarihçi Peçevi, I. Mustafa Topkapı Sarayı'na götürülürken şehrin sokaklarında mahşeri bir kalabalık toplanmış, hatta yolun kenarları dolduğu için insanlar yolu gören camilere doldurmuşlardı⁵¹.

Böylece isyan neticesinde bir padişah önce tahttan indirilmiş ve sonra da acımasızca katledilmişti. Günlerce süren isyan İstanbul'un birçok yerinin harap olmasına ve asayişin bozulmasına da neden olmuştu. Bundan da kötüsü daha sonra II. Osman'ın kanını dava eden kişiler Anadolu'nun muhtelif yerlerinde isyan bayrağını kaldırdılar ve ülke büyük bir kargaşaya sürüklendi. II. Osman'ın katledilmesi çağdaş kaynaklarda bile kabul edilemeyecek bir facia olarak anlatılır. Asiler, bu hadiseyle birlikte Osmanlı tarihinde ilk defa bir padişahın feci bir şekilde öldürülmesine sebep olmuşlardı. Bu feci hadisenin suçlusunun Ulema mı yoksa Yeniçeri ve Sipahiler mi olduğu Sultan Osman'ın katlinin sonrasında tartışılmaya başlandı.

IV. Murad ve İsyan (1632)

İstanbul'da isyanın hâkim olduğu dönemlerden biri de IV. Murad'ın saltanaunun ilk yıllarıdır. IV. Murad, küçük yaşta tahta çıktığı için padişahlığının ilk döneminde devlet idaresine hâkim olamadı. Bu durumu fırsat bilen asiler de İstanbul'u kargaşaya sürüklediler.

Yeniçeri ve Sipahilerin başını çektiği asiler, IV. Murad döneminde ilk olarak 10 Şubat⁵² 1632'de isyan ettiler. Veziriazam Hüsrev Paşa'nın azledilerek yerine Hâfız Ahmed Paşa'nın getirilmesi, veziriazamlığa sıra itibarıyla kendisinin müstahak olduğunu

düşünen ikinci vezir Recep Paşa'yı rahatsız etti. Recep Paşa, Sipahileri Hâfız Ahmed Paşa aleyhinde bir isyana tahrik ettiği gibi, mazul Veziriazamı seven Kapıkulu sınıfını da kendi yanına çekti⁵³.

Asiler Atmeydanı'nda toplanıp, Hüsrev Paşa'nın azledilmesinin sorumlusu olarak gördükleri Şeyhülislâm Zekeriyyazâde Yahya Efendi, Veziriazam Hâfız Ahmed Paşa, Defterdar Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası Hasan Halife ve Musâhib Mûsâ Çelebi gibi padişahın yakınında bulunan on yedi kişinin kendilerine teslim edilmesini istediler. Ancak IV. Murad, isyanın ilk iki günü istenen kişileri vermedi. Saraya hücum eden asiler her defasında, "Bu gün sabredin yarın cevap verilir" diye savuşturuldular. Ancak bu vaadin bir türlü gerçekleşmemesi üzerine asiler üçüncü gün zorla Bâb-ı Hümâyûn'dan içeri girip, Orta Kapı'ya kadar ilerlediler ve Ulemayı da yanlarına davet ettiler. Vezir Bayram Paşa, bir adamını olup biteni anlatmak ve emin bir yere saklanmasını tavsiye etmek üzere Veziriazam Hâfız Ahmed Paşa'ya gönderdi. Bayram Paşa'nın adamı, Divan toplantısına katılmak üzere saraya gelen Hâfız Ahmed Paşa'ya Arslanhane civarında tesadüf etti ve paşanın tembihlerini veziriazama iletti. Ahmed Paşa, bu tavsiyeleri tebessümle dinleyip, atını yine saraya doğru sürdü.

Veziriazam Bâb-ı Hümâyûn'dan içeri girince avludaki askerler ikiye ayrıldı. Ahmed Paşa, askerin kendini selamlamak üzere böyle davrandığı zannıyla, iki tarafına selam vererek yoluna devam etti. Birden bire kalabalıktan birisi "Bre urun" diye bağırınca paşa ve maiyetinin üzerine her taraftan taş yağmaya başladı. Ahmed Paşa, atından yere yuvarlandıysa da maiyetindekilerin cevvaliği sayesinde sarayın iç kısmına girdi. Dışandaki arbede sırasında mücevvesesi başından düşüp, kaftanı da parçalandığı için üstünü değiştirip, hemen IV. Murad'ın huzuruna çıktı. Padişah olup bitenleri duyunca, Veziriazam Hâfız Ahmed Paşa'ya gizlice Üsküdar'a kaçmasını söyledi. Veziriazam Yalı Koşku'ne inip bir kayıkla Üsküdar'a firar eylediği sırada, asker Orta Kapı'dan içeri girmişti. Asiler kısa sürede Divân'ı kuşatıp, IV. Murad'ı ayak divânına çağırdılar. Tahtı dışarı kurdurtan padişah, asilerin isteklerini sordu ve gelen cevaplar üzerine ortamı yatıştırmak istediysede asker "Elbette verirsiniz paralarız, yoksa iş gayri olur" diyerek padişahın üzerine yürüdü. IV. Murad, bu durum üzerine ayak divânını iptal ederek Harem'e girdi. Asiler de padişahın ardından Harem'e girmek istediler, ancak kapılar kapatıldığı için muvaffak olamadılar ve "Padişahım, mâdem ki bu on yedi kişiyi bize vermezsin biz işimizi biliriz" diyerek sağa sola saldırmaya başladılar. Naîmâ, askerın üçüncü günkü isyanını II. Osman'ın katledilmesinde yaşananlara benzetir⁵⁴.

Sultan, bu gelimeler üzerine devlet erkânı ile tekrar istişare yaptı. Bu istişarede Receb Paşa'nın "Padişahım bu müfsidlerî teskîn lâzımdır ve illâ bir vecihle cevâbları mümkün değildir. Eger ben kulunu dahi isterlerse ver ki, kul efendisi yoluna kurban ola-gelmiştir. Kul istediklerini ala-gelmişlerdir, pâdişâhân-ı selefden dahi ala-gelmişlerdir. Bir kaç bendeniz gitmeğe nesne lâzım gelmez. Ammâ Hakk saklasın eger bu bed-hüylar teskîn

olunmazsa ahvâl müşkil olur, nizâm-ı devlet müzmahil olur" diyerek Hâfız Paşa'nın askere verilmesinde ısrar etmesi üzerine, IV. Murad bu isteği yerine getirmek zorunda kaldı.

Hâfız Ahmed Paşa'nın asilere teslim edilmesinden başka bir çarenin olmadığı yönünde karar alınması üzerine, Üsküdar'a daha yeni ulaşmış olan veziriazam, Topkapı Sarayı'na geri getirildi. Bu arada padişah Bâbüssaâde'den çıkıp, tekrar ayak divânı kurdurdu. İsyân eden askerleri yine ikna etmeye çalıştı ama nafiye. Hâfız Paşa, kendi kellesinin bahane edilerek devletin itibarının nasıl ayaklar altına alındığını görünce, önce abdest aldı ve Bâbüssaâde'de durdu. Padişahın nasihatlarının asiler tarafından dinlenmediğini görünce, asilerin arasına daldı. Birkaç dakika sonra veziriazamın paramparça edilmiş cansız bedeni yerde yatmaktaydı. IV. Murad dahi bu duruma dayanamayarak, makremesini yüzüne tutup ağladı. Daha sonra "Bre Hak'tan korkmaz, peygamberden utanmaz, şer'a ve pâdişaha boyun eğmez zalimler" deyip kalkıp yine içeriye gitti⁵⁵. Asiler bu arada padişahdan bazı şartlara uyacağına dair yemin alıp⁵⁶, Receb Paşa'yı veziriazam tayin ettirdiler.

Mart ayına kadar İstanbul'da ara ara küçük isyanlar yaşandı. Halk evinden bile çıkamaz hâle geldi. Esnaf dükkânlarını günlerce açmadı. Açmaya cesaret edenlerinki ise yağmalandı. Bu durum yaklaşık bir ay böyle devam etti ama bu süre zarfında asiler, herhangi bir saldırı tehlikesine karşı kalabalık gruplar hâlinde gezmekteydiler. Padişah divânına ve diğer devlet dairelerine toplu hâlde gidip gelmekteydiler⁵⁷.

Tokat'ta bulunan Serdar Hüsrev Paşa'nın katledilmesini bahane eden asiler 11 Mart 1632'de İstanbul'da yine büyük bir isyan başlattılar. Recep Paşa da asileri tahrikten geri durmuyordu. Sipahiler ve Yeniçeriler Atmeydanı'nda toplanıp, saraya yürüdüler. Ayak divânına çıkmaya zorlanan IV. Murad'dan, Defterdar Mustafa Paşa, Yeniçeri Ağası Hasan Halife ve Musahib Musa Çelebi'nin başları istendi. Asiler, şehzadelerin de hayatta olduklarının delili olmak üzere kendilerine gösterilmesini talep ettiler⁵⁸. Hatta, "Bu dediklerimizi bize vermezsen sen bize pâdişahlığa lâzım değilsin" dediler. Asilerin ısrarı üzerine Bâyezid, Süleyman, Kasım ve İbrahim adlı şehzadeleri buldukları daireden dışarı çıkarttıran IV. Murad, bu defa bu şehzadelerin hayatlarına dokunmayacağına dair kefil göstermesi talebiyle karşılaştı. Şeyhülislâm Ahizâde Hüseyin Efendi ile Veziriazam Recep Paşa'nın kefil olmayı kabul etmeleriyle şehzadeler tekrar dairelerine gönderildi. Ayak divânı bitince asiler, İstanbul sokaklarında Mustafa Paşa, Hasan Halife ve Musa Çelebi'yi aramaya başladılar. Her tarafa münadiler çıkarılarak, bu kişileri bulanlara üçer, dörder bin kuruş verileceği vaat edildi.

Ertesi gün de Atmeydanı yine asilerle baştanbaşa doldu. Ama o sırada hava bozdu. Öyle bir kar yağmaya başladı ki, tek bir insan Atmeydanı'nda duramadı. İster istemez Yeni Cami tetimmelerine, Mehterhane ayvanına ve Ayasofya çarşısı dükkânlarına doldular⁵⁹. Havanın bozmasıyla isyan daha fazla yayılmadan sona erdi. Birkaç gün sonra da asilerin istedikleri kişiler saklandıkları yerlerden çıkarılarak, cesetleri Atmeydanı'na asıldı.

Mart'ın sonlarına doğru Saka Mehmed, Cin Ali, Çalık Derviş, Yemişçi Mustafa, Salih Efendi ve Mahmud Agaoglu'nun başını çektiği Sipahi zorbabaşları bir araya gelip, kendi canlarını ve geleceklerini garantilemek için IV. Murad'ı tahtan indirmeyi kararlaştırdılar. Asilerin başı Rum Mehmed, böyle bir hareketin devletin sonunu getireceğini söyleyerek bu fikre karşı çıktı. Ancak diğerleri el altından Yeniçerileri de kendi yanlarına çekip, düşündüklerini gerçekleştirmek istediler. IV. Murad taraftarı olan Yeniçeri Ağası Köse Mehmed Ağa, Yeniçerileri Sipahilerin emellerine alet olmaktan uzak tutmayı başardığı gibi, olup biteni padişaha da haber verdi. Rum Mehmed ile Köse Mehmed Ağa'nın gayretleri sayesinde İstanbul yeni bir II. Osman vak'asından kurtuldu⁶⁰.

IV. Murad, bütün hükümdarlığı boyunca zorbalara devleti ne hale düşürdüklerini hiç unutmadı ve 1632'de otoritesini kurduktan sonra en küçük bir ihmali veya asayişsizliği en ağır şekilde cezalandırdı.

Sultan İbrahim'in Katli (1648)

İstanbul için bahtsız zamanlardan biri de Sultan İbrahim'in tahttan indirildiği ve Sipahiler ile Yeniçerilerin şehir ortasında silahlı çatışmalara girdiği dönemdi. Sultan İbrahim'in bazı icraatı asker arasında hoşnutsuzluklara yol açmaktaydı.

Veziriazam Ahmed Paşa, bu ortamda oğlunu evlendirmek için büyük bir düğün tertip etti. Düğüne Yeniçeri Ocağının ileri gelenleri de davetliydi. Ahmed Paşa, ağaları gecenin ilerleyen saatlerinde bir operasyonla öldürtmeyi planlamıştı. Ancak tedbiri elden bırakmayan ağalar yanlarında, silahları gizlenmiş Yeniçeriler getirdiler. Ahmed Paşa'nın adamlarından Receb adlı biri gizlice ağaların yanına gelerek kendileri için hazırlanan tuzağı haber verdi.

Düğünü terkeden ağalar ertesi gün Orta Camii'nde toplanıp, veziriazamın azledilmesi gerektiğine karar verdiler. Ulemanın desteğini de arkalarına alan Yeniçeriler Fatih Camii'nde toplandılar. Camide bir toplantı daha düzenleyen Yeniçeri ve Ulema, Veziriazamın azli konusunda bir kez daha anlaşmaya vardı. Ancak ağaların düğünü terketmesinden sonra canının tehlikeye girdiğini anlayan Veziriazam çoktan şehirden ayrılmıştı. Sultan İbrahim, Fatih Camii'ndeki kalabalığın dağılması için adam gönderdiyse de, asileri ikna etmeyi başaramadı. Kalabalık akşam üzeri tekrar Orta Camii'ne doğru hareket etti. Yeniçeri ileri gelenleri ve Ulema, kendi aralarında Sofu Mehmed Paşa'yı yeni veziriazam ilân ettiler.

Sultan, yeni Veziriazam ile görüşmek için Sofu Mehmed Paşa'yı saraya davet etti. Mehmed Paşa, meydana gelen son hadiseleri anlatınca Sultan İbrahim sinirlendi. Kendine hâkim olamayarak Mehmed Paşa'ya, "Bre koca köpek, Veziriazam olmak için kulu tahrik ettin, bu cem'iyyet ber-taraf olduktan sonra göresin senin hakkından gelirim" dedi ve kendine hâkim olamayarak paşaya iyi bir yumruk attı. Canını padişahın elinden zor kurtaran veziriazam doğruca evine kaçtı. Veziriazamlık mührünü de,

Orta Camii'de haber bekleyen Yeniçeri Ağalarına gönderdi. Olup bitenleri öğrenen ağalar, daha radikal bir karar aldılar. Artık yeni hedefleri Sultan İbrahim'i tahttan indirip, yerine Şehzâde Mehmed'i geçirmekti.

Sultan İbrahim'in Sofu Mehmed Paşa'ya attığı yumruk, padişah için sonun başlangıcıydı. Valide Kösem Sultan'la da anlaşan asker, Sultan İbrahim'i tahttan indirdi ve 8 Ağustos 1648'de IV. Mehmed'i tahta çıkardı. Artık İstanbul için yeni kargaşa ve isyanlar kapıdaydı.

Devrik padişah, Harem'de bir odaya hapsedildi. Ancak Sultan İbrahim'in acı feryatları Enderun halkını derinden etkilemekteydi. Hatta askerlerden bazılarının, "Bu ne demektir? Bir padişah-ı zîşâmî göz göre göre tahtından ettirip diri mezara kodular, bir ma'sûmu tahta geçirdiler. Bunun ni'metine müstağrak olup, şimdi feryâd u figanın işitmekten bize ölmek yeğdir. Hemen ittifak edip, taşra çıkarıp, cûlûs ettirmek tedârükünü görelim" diyerek Sultan İbrahim'i yeniden tahta çıkarmak istedikleri dedikodusu yayılmıştı. Yeni bir fitne çıkmaması için Yeniçeriler ve Ulema, Sultan İbrahim'in öldürülmesi gerektiğine karar verdiler ve Şeyhülislamdan da "Manâsıb-ı ilmiye ve seyfiyyeyi ehline virilmeyüp, rüşvetle nâ-ehle tevcih itmekle nizâma helal viren padişahın hal'i ve izalesi câ'iz olur mu. El-cevâb: Olur" şeklinde bir fetva aldılar⁶¹. Sultan, "Benim ekmeğimi ve nimetimi yiyenlerden bana acıyan kimesne yok mudur? Beni göz göre bu zalimler kat ediyorlar, emân!" diye bağırarak yardım istemesine rağmen feci sondan kurtulamadı ve Kara Ali'nin ellerinde 18 Ağustos 1648'de kapalı tutulduğu hücrede can verdi⁶².

Bu feci olayın üzerinden fazla bir zaman geçmeden İstanbul'da bu sefer daha büyük bir askerî isyan patlak verdi. Veziriazam Sofu Mehmed Paşa'nın devlet kurumlarındaki aksaklıkları gidermek için yaptığı bazı icraatlarından ve Kethûda Mehmed Ağa'nın hapisanelerdeki birkaç suçlu Sipahiye katletmesiyle "Bunda bizi kırmağa başladılar. Sonra nevbet size dahi değer"⁶³ diyerek rahatsızlıklarını dile getiren Sipahiler 25 Eylül 1648'de Üsküdar'da isyan bayrağını açtılar⁶⁴. Veziriazam, Yeniçeri Ağalarını ve Ulemayı konağına toplayarak, asiler hakkında neler yapılabileceğini görüştü. Önce Üsküdar'a nasihatçiler gönderildi. Sipahiler gelen nasihatçilere kendi ve çocuklarının haklarının yenildiği, Sultan Osman'ın rızalan hilafına katledilmesine rağmen taşrada sultan katili damgası yedikleri ve haksız yere katledildikleri yönünde cevaplar verdiler⁶⁵. Daha sonra birkaç defa daha anlaşmak için aracılar gönderildiyse de, Sipahiler isteklerinde ısrar etmeye devam ettiler. Bunun üzerine artık veziriazam için fazla seçenek kalmamıştı. Yeniçeri Ağası Muslihiddin Ağa'yı konağına davet edip, Yeniçerilerin kendisini destekleyip desteklemeyeceğini sordu. Ağadan olumlu cevap alan veziriazam, Üsküdar'daki Sipahilere kendilerini ilgilendirmeyen işlere karışmamaları gerektiği yönünde mektup gönderdi. Paralarının da gelecek sene verileceğini vaat etti.

Sipahiler, bunun üzerine bölük bölük İstanbul'a geçmeye başladı. Sultan İbrahim öldürelî yaklaşık iki ay olmuştu. Sultanın öldürülmesini tasvip etmeyenler hem İstanbul'da hem de taşra

da bunun intikamını almak için bir fırsat gözlüyorlardı. Sipahilerin İstanbul'a geçmesi onlara istedikleri fırsatı verdi. Gözü dönmüş Sipahileri kendi saflarına katmaya başladılar. Uzun süredir zor şartlar altında yaşayan Galata ve İbrahim Paşa Sarayı'ndaki acemi oğlanları da Sipahilerin İstanbul'a gelmesini fırsat bilip ayaklandılar. İsyanı bastırmak için Atmeydanı'na gelen Yeniçeri Ağası, eline geçirdiği bir acemi oğlanını dövmeğe başlayınca, diğer acemiler ağanın üzerine saldırdılar. Böylece İstanbul'da günlerce meydan ve sokak savaşlarına neden olacak isyan başladı. Yeniçeri ağası, isyancıların saldırısına dayanamadı ve askerlerini geri çekmek zorunda kaldı. Enderun acemi oğlanları da isyan ettiler ve elçi hanı ile şehirdeki bazı binaları ele geçirdiler. Hatta hapishanedeki suçlular bile Sipahi yazılarak asilere katıldılar⁶⁶. Girit'e gönderilen askerler de İstanbul'daki isyan haberlerini duyar duymaz Silivri'den geri dönüp, Elçi Hanı ve Atmeydanı'na yerleştiler⁶⁷.

Asilerin liderliğini Bıyıklı Mahmud adlı bir Sipahi yapıyordu. Bıyıklı Mahmud, önce Sultanahmet Camii yakınlarında bir hana yerleşti. Veziriazam Mehmed Paşa, Bıyıklı Mahmud ve adamlarına ulufeleri ile birlikte araçları göndererek, diğer isteklerinin de zamanla yerine getirileceğini vaat etti⁶⁸.

Birkaç gün daha Veziriazam ve Sipahiler arasında araçlar gidip geldiyse de bir sonuç alınamadı. Hatta Veziriazamın anlaşmak için araçlar göndermesi sipahileri daha da cesaretlendirdi. Sipahiler, Yeniçerilerle aralarının bozulmaması için de, "*Pâdişah katlinde sun'umuz olmadığına dair şer'i hüccet isteriz ve illâ bizim yeniçerilerle ve başka bir kimse ile kavgamız yoktur*"⁶⁹ demektedirler.

24 Ekim 1648'de İstanbul'a akın eden Sipahiler bir kez daha şehirde büyük bir isyan başlattılar. Önce "ayak divanı" yapılmasını istediler. Ama bu istekleri kabul edilmedi. Daha sonra güçlerini artırmak için Yeniçerilere de kendilerine katılmayı teklif ettiler. Bu istek de ocak ağaları tarafından kabul görmedi. 26 Ekim 1648'de bütün acemi oğlanları ve Anadolu Sipahileri Atmeydanı'nda toplandılar. Asilerin lideri konumundaki Bıyıklı Mahmud, Yeni Camii İmaretine bir bölük sipahi yerleştirdi. Sofu Mehmed Paşa, isyanın giderek önünün alınmaz bir duruma geldiğini görünce hemen Yeniçeri Ağaları ve önde gelen Ulema ile yeniçeri odalarında bir araya geldi: Ulemadan fetva alınıp, fetvanın altına da, sonra itiraz ederler endişesiyle, konaktaki önde gelen Ulemaya tek tek imza atırdı⁷⁰.

Asiler, kendileri aleyhinde büyük hazırlıklar yapıldığı, katledilmelerine cevaz veren bir de fetva alındığını öğrenince yavaş yavaş Atmeydanı'nı terk ettiler. Bıyıklı Mahmud da Üsküdar'a kaçtı. İstanbul sokakları birkaç gün eski sakinliğine kavuşmuştu. Yeniçeriler, sadrazamın ve asilerin öldürülmesine fetva veren ulemanın evlerini, bir saldırı ihtimaline karşı, gece gündüz koruma altında tutuyorlardı.

Atmeydanı nümayişinin üzerinden beş gün geçmişti ki, Veziriazam Sofu Mehmed Paşa'nın, Bıyıklı Mahmud'un teslim edilmesini istemesi asileri yeniden harekete geçirdi. Gece devriyesi gezen Yeniçerilerin, Sultanahmet Camii civarında Sipahi

kiyafetindeki üç kişiyi yakalayıp, ertesi gün bunları Şehzâde Camii önünde asmaları ve Sipahilerin oturdukları hanları basıp onları tutuklamaları, sönmek üzere olan isyanı yeniden alevlendirdi. Sipahiler, yine isyan kararı aldılar. Ertesi gün "Vezîr ve müftîyi öldürmedikçe bize râhat yoktur" diyerek Atmeydanı'nda bir araya geldiler. Şehir halkını da silah zoruyla Sultanahmed Camii içinde topladılar.

Sipahilerin Atmeydanı'nda toplandığını haber alan Veziriazam, hemen Yeniçeri odalarına gitti ve o gece orada kaldı. Ayrıca bütün İstanbul kapılarının kapatılmasını emretti. Ancak Sipahiler Ahır-Kapı'yı zorla açturdular ve Üsküdar'da saklanmakta olan zorbabaşı Bıyıklı Mahmud'a haber gönderdiler. Padişaha, "*Pâdişahum bizi yeniçeriye kırdırmak isterler, bize bir bi-garaz vezîr nasb olunmak ricâ olunur*" yazılı arzuhaller gönderdiler. Sultan IV. Mehmed de bunlara cevaben, "*Yeniçeri ve sipahi kullarım birbiriyle savaşıp düşmanlık ettiklerine rızâ-i hümâyûn yoktur. Nihâyet siz cemiyeti dağıtın ben sonra ikisini dahi azl ederim. Hatırınızı hoş tutun*" yazılı hatt-ı hümâyûn gönderdi. O gün fazla bir olay yaşanmadı ve Sipahiler geceyi Sultanahmet Camii'nde geçirdiler.

28 Ekim'de Sipahi ileri gelenleri, şikâyetlerini iletmek üzere padişaha bir heyet gönderdiler. IV. Mehmed, gelen heyete, "Ben kullarımın nizâ ettiklerine ve birbirine kılıç çektiklerine râzî değilim. Uygun olan kim ise vezîr etsinler" diye cevap verdi. Sipahi temsilcileri, bu hatt-ı hümâyûnu Orta Camii'de bulunan Sofu Mehmed Paşa'ya gönderdiler. Sadrazam da, "Emir pâdişahındır. Orayı ağalar bilir. Eğer azlimizi makul görürlerse mührü teslim edelim" dedi. Ancak Ocak Ağaları, "*Bundan sonra vezîr ve müftînin katline değil, azline bile râzî değiliz. Hüccâm ile pâdişah emri çıkartmak ne demektir! Tiz dağılsınlar! Ve illâ elimizde olan fetvâ ile hepinizi kırarız*"⁷¹ diyerek Sipahilere göz dağı verdiler. Bütün Yeniçeriler silahlarını kuşandılar ve "Bu cenge hazır olmayan, kendi kâfir, avreti boştur!" şeklindeki fetvâyı aldıktan sonra diğer askerî grupları da kendi yanlarına davet ettiler. Bu arada son bir defa nasihat etmek üzere Sultanahmet Camii'ndeki Sipahilere aracı olarak deveciler çorbacısı Mehmed Ağa gönderildi. Ancak caminin etrafında siperler oluşturan Sipahiler Mehmed Ağa'yı konuşurmadan katlettiler⁷². Bunu öğrenen Yeniçeriler mahşerî bir kalabalıkla Sultanahmet Camii'ne doğru harekete geçtiler. Yeniçeri birlikleri Elçi Hanı'na geldiklerinde üç kola ayrıldılar. Askerlerin bir kısmı Ayasofya tarafına, bir kısmı da Kadırga'ya gönderildi. Geri kalan Yeniçeriler ise Divanyolu'ndan Atmeydanı'na doğru ilerleyecek, böylece Sultanahmet Camii'nde bulunan asiler üç koldan ablukaya alınacaktı.

Sipahilere isyandan vazgeçmeleri için son bir heyet daha gönderildi. Fakat asiler heyetkelerinin üzerine saldırdı ve bazılarını öldürürken, bazılarını da ağır şekilde yaraladılar. Yeniçeriler, bunun üzerine Ayasofya Camii tarafından Sipahiler üzerine yürüyüşe geçtiler. Ancak daha önceden buradan bir saldırı olacağını tahmin eden Sipahiler, yoğun ok saldırısıyla bu taarruzu geri püskürttüler⁷³. Sipahilerin bu ani saldırısı üzerine geri çekilmeye başlayan yeniçeriler bazı komutanlarının cesaretlendirmesiyle tekrar taarruza başlayıp, ikinci hücumda Sipahileri püskürttüler. Tek çareyi Sultanahmet Camii'ne sığınmakta bulan Sipahilerle Yeniçeriler arasında şiddetli bir silahlı çatışma yaşandı. Akşam karanlığı çökerken yeniçeriler caminin içine girmeyi başardılar⁷⁴. Yeniçeriler caminin içine girdikten sonra Sipahilerin çoğunu kılıçtan geçirdiler. Asilerin lideri Bıyıklı Mahmud ise kargaşadan istifadeyle çoktan Ahırkapı'dan Üsküdar'a kaçmıştı.

Sultanahmet Camii, yapıldığı günden beri ilk defa böylesine kanlı bir çarpışmanın şahidi olmuştu. Şahidi olmakla kalmayıp, bizzat yaralanmıştı. Yeniçeri ve Sipahilerin karşılıklı tüfek atışları caminin kapı ve pencerelerinde büyük hasar meydana getirdi. Bu kurşun izleri uzun bir süre hadisenin elim birer şahidi olarak caminin muhtelif yerlerinde görülebildi.

Ertesi gün camide ve meydanlarda öldürülmüş olanların cesetleri, varsa akrabaları tarafından alınırken, akrabası bulunmayan iki yüzden fazla Sipahinin cesedi, "Asi" olduklarına hükmedilerek cenaze namazları kılınmadan denize atıldılar⁷⁵. Bu isyan konusunda Naîmân'ın şu değerlendirmesi hadisenin arka planını gözler önüne serer: "*Velhasıl, cihân görmüş iki ihtiyar, devletin kanatları olan iki kul arasına, gizli oyun ve ayrılık hilesi ve düşmanlık sokup, kendileri belâ tehlikesinden emin kaldılar*"⁷⁶. Bu isyanda Sipahilere, Yeniçeriler eliyle, ağır bir darbe vuruldu, ancak devlet görevlilerini endişelendiren yeni bir durum ortaya çıkmıştı. Nüfuzlarını kaybeden Sipahiler karşısında yeniçeriler daha da güçlenmişti ve bu durum gelecekte büyük tehlikelere yol açabilirdi. Bunun önünü almak ve Sipahilerin daha fazla ezilmesini önlemek için yeniçerilere, "*Lüzumu dolayısıyla oldu, yaramazlar cezasın buldu. Pâdişâh, kulundan vazgeçmez. Sipâhiler de bizim kardeşimiz ve seferde ve sulh zamanında yoldaşlarımızdır. Bundan sonra her kim anlara dil uzatıp kötü söylese hiç aman vermeden hakkından gelinip denize atılır. Herkes edebi ile gezip laf atmaktan kat'i olarak çekinsin*" şeklinde nasihatlerle gözdağı verilmeye çalışıldı. Fakat artık "ocak ağalarının bıyığını balta kesmez" olup, veziriazamı kontrolleri altına almışlardı⁷⁷.

DIPNOTLAR

1. Şehabettin Tekindağ, "Bâyezid II'in Tahta Çıkışı Sırasında İstanbul'da Vukua Gelen Hâdiseler Üzerine Notlar", Tarih Dergisi, X/14 (İstanbul 1959), s. 86.
2. Tursun Bey, Tarih-i Ebû'l-feth, haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977, s. 188.
3. İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter, haz. Şerafettin Turan, Ankara 1991, s. 532.
4. Neşri, Cihannümâ, nşr. Fr. Taeschner, Leipzig 1951, s. 220.
5. İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter, s. 531-532; Şehabettin Tekindağ,

"Bâyezid II'in Tahta Çıkışı", s. 87.

6. İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter, s. 533.
7. II. Bâyezid'in İstanbul'a geliş tarihi için çağdaş kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bu farklı tarihler için bk. Selâhattin Tansel, Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı, İstanbul 1966, s. 19, dipnot 33.
8. İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter, haz. Ahmet Ugur, Ankara 1997, s. 4.
9. Türk devletlerindeki hakimiyet anlayışı ve bunun taht kavgalarına etkileri hakkında bk. Halil İnalçık, "Osmanlılar'da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telakkisiyle İlgisi", A. Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XIV/1 (Ankara 1959); Mehmed Akman, Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli, İstanbul 1997.
10. Devlet adamlarının neden Şehzade Ahmed'i istedikleri hususunda, "Adı geçenin babasının vezirleriyle yakınlık ve işbirliği içinde bulunması yüzünden saltanat ona verince yönetim ve maliye yetkisi yine aynı vezirlerin ve naiplerin elinde kalacaktı" şeklinde bir izahta bulunmaktadır (Bk. İdris-i Bidlist, Selimşah-nâme, haz. Hicabi Kırılancık, Ankara 2001, s. 87).
11. İdris-i Bidlist, ahidnâmenin; "Kutlu Sultan hayat mülkünde bâki kaldıça Sultan'ın oğullarından herhangi biri veliht ve halef tayin edilmesin. Muhadder olan cecelin gelmesinden sonraysa hilâfet işi kulların temayülleri ve hak ediş doğrultusunda karara bağlansın" şeklinde olduğunu söyler. (Bk. Selimşah-nâme, s. 90-92).
12. Şehzade Selim'in babası ile olan bu ilk karşılaşmaları ve bunun sebepleri için bk. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", Tarih Dergisi, sayı:9 (İstanbul 1954), s. 53-90.
13. Selâhattin Tansel, bazı kaynaklarda Şehzade Ahmed'in Maltepe'ye geldiği yönündeki bilgiyi kabul etmez ve Gebze'ye geldiğini belirtir (bk. Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı, s. 289).
14. Şehzade Ahmed'in taraftarları yeniçeriler için "It ağzına üstühân tutar, üstühân virelüm" demekteydiler (bk. Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 120-121.).
15. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", s. 121.
16. Yeniçerilerin, Şehzade Ahmed'i neden padişah olarak görmek istemedikleri için bk. Tansel, Sultan II. Bâyezid, s. 290-291.
17. Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, haz. Ahmet Ugur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990, s. 91. Şehzade Ahmed'le, yeniçeriler arasındaki ilişkiler İdris-i Bidlist tarafından biraz farklı anlatılmakta ve yeniçerilerin özellikle "eğer Sultan Ahmed babasının elini öpmeye gelirse öteki iki kardeşi de birlikte hazır olmalıdır. Onun başkalarına tercih edilmesi askerî ihtilâfına ve umumî fesada neden olmaktadır" diyerek Şehzade Ahmed'in İstanbul'a geçmesine karşı çıktıkları belirtilmektedir (bk. İdris-i Bidlist, Selimşah-nâme, s. 94-95). Başka bir selimnâme de, askerî Kızılbaşlar karşısında başarı gösteremeyen birini padişah olarak görmek istemediklerini ileri sürerek Şehzade Ahmed'i istemediklerini belirtmektedir (bk. Mehmet Doğan, Çerkesler Kâtibi Yusuf'un Selim-nâmesi'nin Mukayeseli Metin Tenkid ve Değerlendirmesi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1997, s. 32-33.).
18. Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, s. 93.
19. İdris-i Bidlist, Şehzade Korkud'un İstanbul'a kendi kimliğini saklayıp, âlim hıyafetleri giyerek girdiğini belirtmektedir (bk. Selimşah-nâme, s. 96). Celâl-zâde de, şehzadenin tebdil-i hıyafet şehre girdiğini belirtir ama âlim hıyafetleri giydiğini söylemez (bk. Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, s. 93).
20. Şehzade Korkud, önce yeniçeri ocağına sığınmış, daha sonraki gün ise Yazıcı Kemal'in evine taşınmıştır. Şehzade, şehre girdikten sonra özellikle yeniçeriler arasında taraftar bulduysa da daha sonra Şehzade Selim'in taraftarlarının gayretleri ile bu yeniçeriler de Selim tarafına geçmiştir. Şehzade Korkud'un İstanbul'a gelişi Şehzade Selim tarafından adım adım takip edilmiştir. Bunun en iyi göstergelerinden biri de Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa'nın Selim'e gönderdiği şu artzadır: "... Devletlü hüdâvendigârdan gelen gulâm ile keltmat olunurken Sultan Korkud İstanbul'a geldi, Yeniçeri mescidinden konu bir gece anda oldu ertesi Yazıcı Kemal'in evinde konduruldu. Nöbetçi iki yaya balı hıfzederler deydü cevâb ittiler. Oyle olsa ben kulunum Allâh u taala hazretleriyle devletlü padişahdan gayri himesnemiz yokdur devletlü padişahın ma'lumudur padişahların âl ü hilesi çok olur, mecmu'-ı Rumeli'nin hod ümmizi tamam padişahdadır. Tamam piş ü pesti tafahhus olunub ihtiyat üzere olasız ma'lûmunuzdur sâbika ne derecede hile dâmin kurmuşlardır" (Tophkapı Sarayı Müzesi Arşivi (=TSM) nr. E. 6420'den naklen bk. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", Tarih Dergisi, sayı:11-12 (İstanbul 1955), s. 185, 54 nolu dipnot. İdris-i Bidlist, askerî neden Şehzade Korkud'u padişah olarak görmek istemediklerini

- şöyle izah eder: "Korkut Çelebi'nin ise bilginliği ve şer'i ilimlerde derinleştiği tartışılmaz olmakla birlikte önderlik işinde, mülk ve orduyu zaptetmede ve yığıtlık ve hüküm vermede gücü ve olgunluğu yoktu. Ayrıca nesli hesipti. Seçkinler tarafından teyid edilmektedir ki, mülk ve saltanat hep seleften halefe, babadan oğula geçmektedir ve bu geçiş silsilesi skizinde de bozulmamıştır. Onun tahta geçmesi halinde bu bağlantı kopacaktır" (bk. Selimşah-nâme, s. 98).
22. TSMA, nr. E. 7072'den naklen Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasil Padişah Oldu?", Tarih Dergisi, sayı:10 (İstanbul 1954), s. 125, 17 numaralı dipnot.
23. TSMA, nr. E. 6185'den naklen Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasil Padişah Oldu?", s.126, 18 numaralı dipnot.
24. Anonim Osmanlı Kroniği, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000, s. 141-143; Celalzâde Mustafa, Selim-nâme, s. 98.
25. Yavuz Sultan Selim'in cülûs tarihi hakkında farklı tarihler ileri sürülmektedir (bk. Tansel, II. Bayezit, s. 306).
26. Yavuz'un, Sultan II. Bâyezid tarafından nasıl padişah ilân edildiği hususunda çağdaş kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır (bk. Tansel, Sultan II. Bâyezit, s. 299-306). Tansel, bazı kaynaklarda Sultan Bâyezid'in tahtı kendi rızası ile oğlu Yavuz'a terkettiği yönündeki bilgilere rağmen Bâyezid'in "hükümdarlık makamını kolayca terketmeye razı olmadığı ve saltanatı kendi rızası ile terketmediği" hanaatindedir.
27. Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, haz. Kayhan Atik, Ankara 2001, s. 253; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları, I, Ankara 19883, s. 508; İsmail Hamî Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji, II, İstanbul 1948, s. 106-107.
28. Tarih-i Selânikî, I, 211.
29. Tarih-i Selânikî, I, 209-211; Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri, II, haz. Faris Çerçi, Kayseri 2000, s. 253-258; Danişmend, Kronoloji, III, İstanbul 1950, 111-113.
30. Osmanlı tarihleri bu hadiseyi "Az kaldı ki, hal'-ı saltanat olayızd" diye yorumlarlar. Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, Hasan Bey-zâde Târîhi Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635), III, haz. Şevki Nezihi Aykut, Ankara 2004, s. 692; Peçevi İbrahim, Peçevi Tarihi, II, haz. Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1982, s. 239-240.
31. Kâtib Çelebi, Fezleke, I, İstanbul 1286-1287, s. 186.
32. Peçevi Tarihi, II, s. 240.
33. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 695.
34. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 697.
35. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 699-700; Natmâ Târîhi, İstanbul 1288, I, 296-297.
36. Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, Solak-zâde Tarihi, II, haz. Vahid Çubuk, Ankara 1989, 429; Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 701; Peçevi Tarihi, II, s. 240.
37. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 705-707; Natmâ Târîhi, I, 301.
38. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 710-711; Natmâ Târîhi, I, 301-302.
39. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 716-717; Solak-zâde Tarihi, II, 433.
40. 1603 isyanını Natmâ (Natmâ Târîhi, I, 296-309) ve Kâtib Çelebi (Fezleke, I, 185-192) Hasan Bey-zâde Târîhi'nden aktarmışlardır. Bu yüzden metin içerisinde bu iki kaynağa bir dipnot haricinde atıf yapılmamıştır. 1603 isyanı için ayrıca bk. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 682-736; Peçevi Tarihi, II, s. 239-242; Solak-zâde Tarihi, II, 427-442; Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları, I, 508-509; Danişmend, Kronoloji, III, 216-219; Orhan F. Köprülü "Hasan Paşa, Yemişçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (=DİA), XVI, 342-343.
41. Hasan Bey-zâde'nin ifadesiyle, "Bu tarihte zorbalı cümle bulunup, nakir ü İhtimr, ortalık eşkiyâdan tathîr olındı; ammâ yeniçeri ile sipâhi arasına adâvet düşüp, birbirlerini tenhâ düşürdühce katl ider oldılar. Husûsâ, İstanbuldan taşra olan bilâd u emsârda, bu iki tâ'ife arasında kâr-zâr eksûk olmayup sonra ba'zı ihtiyârları tavassutu ile güc ile def' oldı" (Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 735-736).
42. Bu sebepler için bk. Hüseyin Tuğç Çelebi, Tuğç Tarihi (Musibetnâme), haz. Nezihi Aykut, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doçentlik Tezi, İstanbul 1988, s. 2-5, 7-9; Fezleke, II, 10-11; Peçevi Tarihi, II, 355.
43. Tuğç Tarihi, s. 5-6; Fezleke, II, 12.
44. Tuğç Tarihi, s. 9.
45. Tuğç Tarihi, s. 11. Kâtib Çelebi, araçların konuşmasını biraz daha farklı olarak şu şekilde aktarır: "Ehven-i Şerrin ihtiyârı lâzımdır. Virilmez ise daha ziyâde şer ve fesâda bâ'is olur. Zarar-ı âmmîdan zarar-ı hâs tercih oluna gelmişdir" (bk. Fezleke, II, 9).
46. Tuğç Tarihi, s. 11-12.
47. Tuğç Tarihi, s. 16; Fezleke, II, 15. Kâtib Çelebi bu olayı Tuğç'ye dayanarak

anlatmaktadır.

49. Tuğç Tarihi, s. 15.
50. Ulema ile asker arasındaki tartışmanın iki temel sebebi vardı. Birincisi I. Mustafa'nın padişah olacak aklı dengeye ve beden sıhhatine sahip olmaması, ikincisi ise II. Osman'ın hâlâ meşru hükümdar olarak başta bulunmasıydı (bk. Tuğç Tarihi, s. 17). Kâtib Çelebi ayrıca şeyhülislamın, "henüz Sultan Osman tahta oturur, gayra bi'at câ'iz degilgir" dediğini belirtmektedir (bk. Fezleke, II, 16). Hasan Bey-zâde de biat tartışmasını anlatmaktadır (bk. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 944-945). Olaylara bizzat şahid olan Peçevi de Şeyhülislam Esad Efendi'nin kılıç zoru ile I. Mustafa'ya biat ettiğini belirtmektedir (bk. Peçevi Tarihi, II, 357-358).
51. Fezleke, II, 21. Tuğç ise II. Osman'ın bu feryadını şu şekilde vermektedir: "Benim sipâh ve yeniçeri ağalarım münâfik sözü ile, tazelik belasıyla bir küstahlık cyledim. Beni böyle eylemekden nolaydı şimdi tufengle uraydınız" (bk. Tuğç Tarihi, s. 31). Peçevi ise "Be hey ağalar, ben bilemeyerek tazelik yüzünden ve yaramaz eğitimcilerin etkisi altında bir hata ettimse siz etmeyin. Görün dünyanın halini, sabahleyin padişah iken, giysi ve malmun haddi hesabı yokken, şimdi on akçelik bir arakiyeye gücümüz yok" (bk. Peçevi Tarihi, II, 361).
51. Peçevi Tarihi, II, 538.
52. Bu olayın hangi gün meydana geldiği hususunda kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Bk. Danişmend, Kronoloji, III, 352.
53. Fezleke, II, 139; Natmâ Târîhi, III, 79-80. Hasan Bey-zâde de Receb Paşa'nın askeri kışkırttığını kısaca belirtmektedir (bk. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 1035). Olaylara bizzat şahit olan Peçuyul ise Hüsrav Paşa'nın azledilip sonra da öldürülmesinin asker ve halk arasında alisi seslerin yükselmesine sebep olduğunu bildirmekle beraber, bu olaylara Receb Paşa'nın nasıl bir etkide bulunduğu hususunda bir şey söylememektedir. (bk. Peçevi Tarihi, II, 394).
54. Natmâ Târîhi, III, 82.
55. Natmâ Târîhi, III, 83-85. Hâfız Paşa'nın Üsküdar'a kaçırıldığı ve Receb Paşa'nın ısrarı üzerine tekrar saraya geri getirilip, sonra da askere teslim edildiği yönündeki bilgiler daha muhtasır bir şekilde Hasan-Beyzâde tarafından da anlatılmaktadır (bk. Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 1035). Ancak Kâtib Çelebi (bk. Fezleke, II, 139140) ve Peçevi (bk. Peçevi Tarihi, II, 394), paşanın Üsküdar'a kaçırıldığı ve daha sonra da geri getirildiği yönünde bir bilgi vermezler.
56. Bu şartlar için bk. Natmâ Târîhi, III, 85. Ayrıca bk. Peçevi Tarihi, II, 394; Fezleke, II, 140.
57. Peçevi Tarihi, II, 395.
58. Natmâ Târîhi, III, 94-95. Natmâ, burada "Câhil dosttan âkil düşman yeğdir" dedikleri gerçektir. Câhil dost dostluk zann edip mahz düşmanlıktan eşed bir fi'l-i kabih işler. Ol eşkiyâlar padişah hazretlerine bu merteye sefâhet ü vek'hat ile kelimât-ı bâtula etmeleriyle Hüsrav Paşa'nın hatline sebep olmuşlar iken yine kabâhat-nâ-fehm olmalarıyla şehzâdelerin cürm ü günâhı yoğiken onların vücûdlarıyla izhâr-ı istizhâr edip dahi Müfit Hüseyin Efendi ve Receb Paşa'yı istihfâl etmeleriyle hasran kendi kabâhatlerine şerik menzilesine tenzil edip cümlelerin hatara uğramalarına bâ'is ü bâdî oldular" diyerek şehzâdelerin daha sonra neden hatledildiklerini de asilerin bu hareketlerine bağlamaktadır.
59. Peçevi Tarihi, 395; Fezleke, II, 141.
60. IV. Murad dönemindeki 1632 isyanları için bk. Natmâ Târîhi, III, 79-107; Peçevi Tarihi, II, 393-398; Fezleke, II, 139-144; Hasan Bey-zâde Târîhi, III, 1032-1037; Danişmend, Kronoloji, III, 352-355.
61. Fezleke, II, 330.
62. Sultan İbrahim'in katli ve daha sonra yaşayan kargaşa için bk. Fezleke, II, 330-336; Natmâ Târîhi, IV, 283-341; Solak-zâde Tarihi, II, 578-588; Ayrıca bu olay sırasında Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi de şeyhülislamı ve daha sonra kaleme aldığı tarihinde Sultan İbrahim'in tahtın neden indirilip, daha sonra da öldürüldüğü hususlarında, biraz da kendini temize çıkarmak kaygısıyla, önemli bilgiler vermektedir (bk. Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, haz. Nevzat Kaya, Ankara 2003, s. 10-12. Sultan İbrahim'in katli için ayrıca bk. Abubekir Yücel, "İki Halifenin Bir Arada Bulunmaması ve Osmanlı Hükümdarı Sultan İbrahim'in Siyaseten Katli", İslâmî Araştırmalar, sayı: 12/1 (Ankara 1999), s. 40-57.
63. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 16. Kâtib Çelebi, Harem halkının ve askerin hangi konularda şikâyetçi olduklarını özetle şu maddelerle izah eder: 1) Ulema lütlük kişilerin Sofu Mehmed Paşa'yı fazla gurura düşürmeleri, 2) Devlete hakim olan güçlerin kendi çıkarları için rüşvet kapısını açmaları, 3) Yeniçeri ve sipahilerin haddinden fazla devlet işlerine burunlarını sokmaları, 4) Terfi edilmesi gerekli

- askerin hepsinin terfi ettirilmeyip, bazılarının haklarının yenilmesi, 5) Devlet otoritesi üzerinde ikinci bir otorite kuran sipahilerin kayıtlarının yenilenip Girid'e gönderilmek istenmesi (bk. Fezleke, II, 322-324. Naîmâ da bu maddeleri Kâtib Çelebi'den aynen aktarır (bk. Naîmâ Târîhi, IV, 347-353).
64. Ali Ufki Bey, sipahilerin isyan etmesini Sultan Ibrahim'in öcünü almak olduğunu belirtir (bk. Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam, çev. Ali Berktaş, İstanbul 2002, s. 37.
65. Naîmâ Târîhi, IV, 346.
66. Naîmâ Târîhi, IV, 350.
67. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 16.
68. Fezleke, II, 334.
69. Naîmâ Târîhi, IV, 353.
70. Fezleke, II, 324-325; Naîmâ Târîhi, IV, 354-355. Kara Çelebizâde ise fetvadan bahsetmez.
71. Fezleke, II, 331; Kâtib Çelebi'den aktararak Naîmâ Târîhi, IV, 359.
72. Kâtib Çelebi, Mehmed Aga'nın katledilmesi hakkında çok ilginç bir bilgi verir. Kâtib Çelebi'nin bu olayları bilen birkaç kişiden duyduğuna göre Mehmed Aga'yı veziriazam öldürtmüştü. Sebep olarak da şunları söyler ki, üzerinde durulacak bilgilerdir. "Rivâyette mezbûr çorbacı katli, paşa tarafından tedbir idi. Bu iki taife birbiri ile kütâl etmeyince bize aman yokdur ve bunların içinde âdem katl olmayınca kütâl mübâşeret etmezler deyu kethudası birkaç âdemler gönderip mezbûr çorbacı katline bâ'is oldu deyu..." (Fezleke, II, 331. Kâtib Çelebi'den

- aktararak Naîmâ Târîhi, IV, 361). Hadiselere bizzat şahit olan Kara Çelebizâde de çorbacının katledildiğini belirtir ama bunun veziriazamın bir oyunu olup olmadığını bahsetmez (bk. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, s. 17).
73. Naîmâ Târîhi, IV, 357-365. Naîmâ, Sultanahmet Camii çatışmasını ""Zikr-i Muharebe-i Câmî-i Cedîd" olarak değerlendiren Kâtib Çelebi'den "Zikr-i Muhârebe-i Câmî-i Sultan Ahmed Han" başlığı altında aktarır (bk. Fezleke, II, 331-333).
74. Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam, s. 37-38'de sipahilerin ok, yay, mızrak ve hılıçla müsella olmalarına rağmen, yeniçerilerin tüfeklere sahip olmalarının ve Sultanahmet Meydanı'na bakan evleri ele geçirmelerinin çatışmanın sonunu tayin ettiği vurgulanmaktadır.
75. Asilerin "bagi" olarak kabul edilip edilemeyecekleri hususu daha sonra ulema arasında tartışma konusu olmuştur. Bazı âlimler bunların "bagi" olarak kabul edilemeyeceklerini ve bu fetvanın yanlış olduğunu iddia ederlerken, ki Kâtib Çelebi de bu görüştedir, ancak karşı taraf bunların "bagi" olduğu ve verilen fetvanın doğru olduğunu savunmuşlardır. (Bu tartışma için bk. Naîmâ Târîhi, IV, 365-366). (Naîmâ, asilerin cenaze namazlarının kılınmadan cesetlerinin denize atıldığını belirtir, ancak Kâtib Çelebi cenaze namazlarının kılındığını belirtir (bk. Fezleke, II, 332). Kara Çelebizâde ise bu konuda bir şey söylemez.
76. Naîmâ Târîhi, IV, 366.
77. Fezleke, II, 332; Naîmâ Târîhi, IV, 366-367.

Asst. Prof. Erhan AFYONCU

He Was in Tokat, in 1967. He graduated from Marmara University Atatürk Education Faculty, Education of Social Sciences Department, History Education Department in 1988. In 2000 he became an assistant professor. In May 2000 he passed to Marmara University, Faculty of Science and Literature History Department. Erhan Afyoncu, who still works as a lecturer in Marmara University, Faculty of Sciences and Literature, wrote books called "Ottoman Empire With Questions" that is composed of 6 volumes and "Study Guide For Ottoman History" and many articles about Ottoman bureaucracy and Ottoman historians.

Uğur DEMİR

He was born in Ordu, Gökhöy on 01 January 1981. In 2004, he successfully graduated Marmara University, Atatürk Education Faculty, Department of History Teaching. Again in 2004, he started his Master study in the same university, the Institute of Turcology Researches, Department of Turkish History, Division of Modern Ages. In 2006, he graduated Master Program with the thesis titled "History by Mehmed Giray". In the same year, he started his PhD study in Marmara University, the Institute of Turcology Researches, Department of Turkish History, Division of Modern Ages.

Rebellions and Eminönü in the Ottoman Age

Eminönü witnessed many big and small insurrections after İstanbul became the capital of the Ottomans. These insurrections sometimes reached such an extent that sometimes heads of grand viziers were cut off, or sometimes sultans were forced to dethrone and killed. When an insurrection outbroke, it was really hard to put it down and rebels, except for a few exceptions, managed to hang on the heads of those they wished to be killed. Insurrections continuing sometimes for hours, sometimes for days, even for months put people of İstanbul through frightening days, and daily life was completely paralyzed.

Especially Atmeydanı was a place identified with the insurrections of Ottoman period. That square was an important place where entertainments were held during both Byzantine and Ottoman period, ceremonies were held, people settled their accounts with each other, legitimation of dynasty were discussed, executions of administrators were criticized loudly, and where soldiers and different groups drawn their swords to each other and shoot up when the city doors were closed; where mutual fetvas abated each others arbitrament; where all these sometimes caused a Sultan to be deposed and even be killed; where these caused the assassin of some statemen, or led to prosperity of some others; in brief where "everything was done for continuation of state and provision of justice", and accounts were settled.

Especially the two chapels Hagias Sophia and Sultanahmet Mosque in Atmeydanı and also Topkapı palace which was the center for administrative mechanism were effected most from these insurrections. For example, since Hagias Sophia Mosque is close to Topkapı Palace and its minarets seeing the palace are suitable for observing what was going on in, they were used by soldiers to observe the palace secretly during the insurrection in which Osman II were killed. Moreover, Sultanahmet Mosque was perhaps the mostly damaged chapel during these insurrections. Since it was the place where rebels waited for the news from the Palace, and sometimes where rebels were sheltered, it witnessed bloody clashes and even got its share of bullets of soldiers during these clashes and carried these bullet marks for years a blot of the insurrection. Doubtlessly the focal point of insurrections were Topkapı Palace.

Big insurrections occurred in Eminönü town between the years 1481-1648 were told in chronological order below.

Death of Conqueror and Insurrection (1481)

The first insurrection in Istanbul was experienced when the Conqueror of city Sultan Mehmet II died. In order to organize an expedition against Mameluk State, Sultan Mehmed the Conqueror stayed at the head of the army despite of his disease, and departed from Istanbul on 27 April 1481. He departed from the city riding his horse to show people and soldiers that he was still a powerful commander bearing up the unbearable pain. When Sultan arrived in Üsküdar, his disease progressed so much that it did not allow him to get up. While doctors were making use of their all facilities to heal the Conqueror, soldiers had to wait in Üsküdar for a few days. As soon as the drugs given to Sultan relieved his pain a little, soldiers were ordered to move forward. However, when they reached to around Hünkâr Çayırı in the vicinity of Gebze, the Conqueror went into a coma again, and despite of all the efforts of doctors he passed away in the midafternoon on 3 May 1481. High level administrators was immediately informed on death of the Conqueror. What would be lived afterwards would change depending on the administration ability of statemen. Sultan had two sons; his older son Beyazid was 33 years old and governor of Amasya and younger son Cem was 22 years old and governor of Konya. Grandvizier Karamanî Mehmed Pasha immediately sent messengers the two princes and informed them about their father's death and told them to return to Istanbul as soon as possible. The prince who would arrived in Istanbul earlier would access throne. Until one of the princes access to throne, death of the Conqueror should have been withheld especially from soldiers. The corpse of the Conqueror was immediately returned to Istanbul with an excuse that Sultan had to go to bath and he was put in Topkapı Palace. In order to prevent soldiers being informed about the death of Sultan and causing an anarchy in Istanbul, their entrance was forbidden. Some of the soldiers and Infantry units who were left in to protect the city were sent away with an excuse to repair bridge of Fil

Çayırı river and to dig necessary dikes. Moreover city doors were closed, maritime vehicles travelling between Üsküdar and Istanbul were brought to Eminönü¹.

Soldiers learned the death of Sultan a few days later and made incursion into Istanbul by means of fishing boats they could have seized. Especially Kapikulu soldiers looted Istanbul, which was expressed as "eyyâm-ı fetret"², "Janissary cuts your head off"³ in the sources of the time and which was like as in metaphor by Neşri "how a hungry wolf attacks a lamb they attacked Istanbul in the same manner"⁴. Supporters of Prince Bayezid supported the insurrection by soldiers. Supporters of Sultan Cem, the biggest obstacle for Prince Bayezid to accede to throne had to hide in mansion of Grand vizier Karamanî Mehmed Paşa. However, after a short while, soldiers walking in the streets shouting "live long Beyazid", attacked the mansion of Mehmed Paşa. They caught Paşa, who was hiding in the hall, and cut him into pieces and then put his head on a spear and showed it around the city; they looted his mansion and took charge of his property⁵.

Ishak Paşa, one of former grand viziers left as guard in Istanbul by the Conqueror began to spend money for soldiers and had the situation in hand in a very short time⁶. Ishak Paşa as being a supporter of Prince Bayezid led his son prince Korkud, who was 11 years old, to accede to throne as acting Sultan on behalf of his father. Therefore, insurrection of soldiers was eased a little.

Prince Bayezid came to first Üsküdar with his 4 thousand attendants on 26 May 1481⁷ and then to Istanbul with boats and welcomed by soldiers and public with great enthusiasm. Bayezid II went on shore in mourning clothes and entered into Istanbul delivering money to soldiers. Craftsmen and persons of prominence spread out valuable carpets and clothes for new Sultan, poured gold and silver in dishes full⁸. Janissaries waited for new Sultan in front of Bâb-ı Hümâyun'un, which was the main entrance of the Palace. Soldiers apologized from Beyazid II for killing Grand vizier and looting the city. Then Sultan forgave the soldiers who facilitated his acceding to throne. Thus, Istanbul lived the first one of insurrection serials which it would face with frequently.

Insurrection Led Yavuz Sultan Selim to Accede to Throne (1512)

For election of president, a system could not have been established in Turkish states. All male members of dynasty had the right to be ruler⁹. This uncertainty always caused throne struggles. It was the most important reason for Turkish State's breaking up and collapse. Those using various tools and persons to be Ruler killed the other sultan candidates first in order to ensure their throne. Rulers, if they could manage to stay at throne until they got old, tried to prepare the most suitable circumstances for the prince that he loved most among his sons to make him accede to throne. However, since there was not

a certain law to specify the order to accede to throne, struggle for throne restarted after death of Sultan. It was possible to see princes who started insurrection even when ruler was alive. If impetuous princes lost the struggle, they were jugulated with oily lasso.

Due to the uncertainty in the system of acceding to throne, the most important throne struggle was experienced between Bayezid II and his son Prince Selim known as the Grim. In Ottoman history, for the first time, a son dethroned his father with the force of soldier and accedes to throne instead of him. Furthermore, Sultan Selim was the first and last prince to rebel and succeed, and Bâyezid II was the first Sultan forced to dethrone.

Five of eight sons of Sultan Bâyezid II died during Sultan's lifetime. Bâyezid II, also with directing of some statesmen, wanted Ahmet¹⁰, one of his three sons alive Ahmed, Korkud and Selim, to accede to throne after him. However, Prince Ahmed could not have gained in popularity among soldiers due to his not being bold and his unskillful acts during Şahkulu insurrection. Moreover, Prince Korkud, who was one of leading scientists and poets of the time, wished to accede to throne but he did not have much chance. Prince Selim, the governor of Trabzon, was the youngest alive son of Bayezid II. Even though he did not have too much supporters among statesmen, he was liked by soldiers due to his sharp character.

Prince Selim followed closely the political atmosphere in İstanbul. In order to reach İstanbul in the shortest time and accede to the throne upon his father's death, he tried to be assigned to the governorship of a state in Thrace, his wish was not accepted. Upon this, Prince Selim left Trabzon and first went to the Crimean, Kefe, next to his son Suleiman. He came to the Thrace with his son Suleiman and the troops he supplied from the Crimean Khan. Since an agreement could not have been reached between the two parties despite of messengers, Bayezid II came at the head of his army and came across his son around Edirne. However, at that point, Bega of the Thrace mediated and persuaded Sultan to give Semendire, Alacahisar and Izvornik states to his son and prevented a possible war. Bayezid II also signed a convention not to assign Prince Ahmed as crown prince¹¹. However, Sultan was not intending to quit his dreams about Ahmed easily despite of this convention. He convened Bega of the Thrace and got a promise from them not to object the sultanate of Prince Ahmed. Sultan was preparing to withdraw from sultanate for his son Ahmed. But janissaries said that they would not like another sultan while Bayezid II was alive, and did not accept that situation. Prince Selim suffered from the latest developments, convened his army and trooped away towards İstanbul. Father and son came across in Karışdırın Valley in the vicinity of Çorlu. Troops of prince could not have resisted too much across those of Bayezid II and scattered in a short time. In spite of this defeat, popularity of Prince Selim was not decreased among soldiers and he withdrawn back to Kefe¹².

Bayezid II, who gained the battle, invited his son Ahmed, whom he loved very much, to İstanbul in order to declare him the Sultan. Prince Ahmed arrived in Gebze¹³ in the shortest time and waited there for the news from İstanbul. By the way, significant decisions were made in Divan (council) on how Prince Ahmed could be declared Sultan, and Prince invited in İstanbul arrived in Üsküdar without any loss of time.

Janissaries displayed red flag on 21 September 1511, when they learnt Prince Ahmed was invited to İstanbul to accede to the throne and at that moment he was in Üsküdar, and moreover statesmen supporting Ahmed uttered defamatory words¹⁴ against them. And firstly they hang on the doors of statesmen naming them dog such notes stating "You are not regardful against us and try to bring Prince Ahmed, you use the metaphor for us that dogs bite bone. Know that we are not dog but men like lion, and we need heads to feed. We swear we cut off your heads all, just know that"¹⁵. Later on they organized a meeting and expressed clearly that they did not want to see Prince Ahmed as Sultan¹⁶. They spread into streets after the meeting, and chanted that "God God, show us the power of Prince Selim and lack of foresight of his enemies".

Hence, mass and disorder started to rule in İstanbul. Soldiers who wanted Prince Selim to accede to the throne, seized all transportation vehicle in Bosphorus in order to prevent Prince Ahmed to pass to İstanbul from Üsküdar. Soldiers, who were not put up with this, looted the mansions of Hersekzâde Ahmed Paşa, Grand vizier, Koca Mustafa Paşa, second vizier, Hasan Paşa, General Governor of Thrace, Kadiasker Mûeyyeczâde Abdurrahman Efendi and Tâcizâde Cafer Çelebi, the marksman, who were the supporters of prince Ahmed and demanded Sultan to had them murdered. Prince Ahmed learning the insurrection in İstanbul returned to Gebze from Üsküdar and waited there for a few days and then moved towards Konya¹⁷. At that time some statesmen sent Prince Korkud some letters stating that "well, that was the situations about Prince Ahmed. You are also son of Sultan Bayezid Khan. You had windfall and sultanate has passed to you. We have no complain and doubt that sultanate issue is under responsibility of and depends on great efforts and valuable attention of soldier. It is not allotted especially without the initiative of janissaries. If you trust in God, disguise, arrive at a desolated time, hide in janissary rooms, behave humbly and want to be included in them, possibly you would be Sultan or agreed commander to be sent against Prince Ahmed"¹⁸ and invited him to come in İstanbul secretly and encouraged him to draw soldiers aside and accede to the throne. Prince Korkud encouraged with this letter arrived in İstanbul secretly¹⁹ and sheltered in janissaries²⁰. Although janissaries respected to the Prince, they clearly said Prince Korkud that they would like to see Prince Selim as Sultan²¹.

By the way janissaries and pedestrians units forced Sultan Bayezid to assign Prince Selim as commander to them and sent Prince the letters subscribing their support for his acceding to the throne; "our Sultan believe that everybody pray for you and

want you to accede to the throne ...²²". Bayezid II informed that he was assigned the commander of soldiers in a statement and invited the Grim in İstanbul and needed to clarify that Prince Korkud arrived in İstanbul without permission and there was no assassination plot against him or trick behind this²³.

Upon this invitation letters of Sultan and soldiers Prince Selim arrived in capital city in a very short time despite of all though conditions of winter and settled in Yenibahçe. Later on, came to the palace to kiss the hand of Sultan Bayezid and expressed his loyalty and then went back to Yenibahçe. However, at that moment janissaries were seething. Soldiers stating that blind excuses that Sultan was too old to go on an expedition, terror caused by Safavids in Anatolia and struggle between princes came in front of Topkapi Palace, and expressed that they would like to see Prince Selim as Sultan. They sent a group of representatives composed of ten people to Divan and expressed their wish there. All the statesmen especially new Grand vizier Mustafa Paşa realized the importance of the situation as soon as possible. Mustafa Paşa went to Sultan in order to tell him the developments. After Sultan Bayezid learned what happened and what soldiers wanted, said that "However I am alive, you could not grant my Sultanate to someone else". When Grand vizier Mustafa Paşa heard that answer, he said "Powerful Ruler! We ate your bread and salt, let us benefit from it. They will send us to the countryside", Sultan asked, "If I did not give my throne, would they murder me?". Then, Grand vizier clearly summerized everything as "No they would not murder you, they would dethrone you by pulling from one end of your caftan with a spear"²⁴.

Prince Selim came in front of the palace with janassaries and sipahis on 25 April 1512²⁵. Until then Sultan Bayezid understood that here was nothing to do and in order to prevent occurrence of another insurrection, accepted the demands of soldiers and declared his son Prince Selim as Sultan²⁶. Therefore, the internal upheaval in İstanbul which lasted almost for one year between 1511 and 1512 ended up upon the declaration of Prince Selim as Sultan.

Sultan Suleiman The Lawgiver and Insurrection (1525)

Janissaries rebelled once more in İstanbul in 1525 and looted a big part of the city. Opponents of Grand vizier İbrahim Paşa, who was climbing upward, agitated janissaries for rebelling using the advantage of Grand vizier's going to Egypt to solve the problem of Ahmed Paşa the betrayer in 1524.

Sultan Suleiman had just returned from Edirne and arrived in Kağıthane. Jannissaries benefiting from the absence of Sultan looted firstly the palace of Grand vizier İbrahim Paşa, mansions of leading statesmen, customs and houses of public. Sultan Süleyman, who was in Kağıthane at the moment returned to İstanbul by sea as soon as he learned about insurrection. Sultan firstly started a broad

investigation, and had the heads of Mustafa Aga, the janissary agha and Haydar, the minister of foreign affairs, who were found to agitate soldiers cut off immediatly. Upon the rapid and though intervention of Sultan in the event, insurrection was alleviated before it spread out²⁷.

Incident of General Governor (1589)

After İstanbul was saved from facing with an insurrection at the last moment due to accession gratuities during acceding of Selim II to the throne, no big conflict was experienced in the city. However, on 2 April 1589 Kapikulu soldiers rebelled not to accept to be paid with low-value money. This rebellion was different from the former ones from one aspect. Soldiers came in front of Topkapi Palace and, for the first time, sent a list to the palace and wanted the heads of Doğançı Mehmed Paşa, general governor of Thrace and Mahmud Paşa, the Chief Chamberlain.

Lowering the standard of money day by day decreased purchase power of Ottoman money in the market and mostly soldiers on salary; in short Kapikulu soldiers were affected negatively by this. Since craftsmen in İstanbul did not want to shop with low-value money, kapikulu soldiers got into a fix. Janissaries who did not have patience any more, explained their situation firstly chief religious officer and than Grand vizier; however; as they could not have acquired what they wanted they gathered in front of the palace for a solution. Even they occupied external and internal courts of the palace and attacked to Divan. They threw stones to sermonizers sent by Murad III and they wanted the heads of Mehmed Paşa, General Governor of Thrace and Mahmud Paşa, the chief Chamberlain, whom they regarded as main persons responsible for lowering value of money.

Sultan was not supporting to murder the two statesmen. He told rebels that he would free them and sent away from the city. Some of rebels who rejected this threatened Sultan to dethrone with the words, "Unless head of General Governor reaches our hand, we would not go out of Divan today, furthermore we would be more devilry and find a new Sultan"²⁸. Sultan understanding that rebellion would go beyond, instructed that, "why internal infantry units and Bostancis and Baltacıs do not take their weapons, do not hear my words". However, leading statesmen realizing that this would just lead to shedding blood of brothers but nothing else persuade Sultan out of his decision and had him accepted to give Mahmud Paşa and Mehmed Paşa to rebels.

Chamberlain and General Governor of Thrace were submitted to rebels and executed immediately and then soldiers surrounded the palace evacuated it slowly. Thus, insurrection was alleviated upon sacrifice of some people before it went beyond and İstanbul was saved from a disaster by a fraction of an inch²⁹.

Incident of Yemişçi Hasan (1603)

In 1603, Istanbul again fell into anarchy. Power struggle between Grand vizier Yemişçi Hasan Paşa and an opponent group led by Mahmud Paşa, the governor of vizierate caused kapikulu sipahis and janissaries to come up against and then armed conflicts were lived for days in streets of Istanbul.

On one hand, Celali Insurrections, turning Anatolia a fire place, on the other hand war against Austria continued for years, led to an day-by-day increasing disturbance in Istanbul. Especially Kapikulu soldiers started to loud their voices. Firstly some officers were changed and it was tried to provide the peace. However; sipahis not being satisfied with this demanded Sultan Mehmed III to convene Ayak Divan. Sultan accepted this demand, had a throne established in the court of the palace, and attended to this Ayak Divan with governor of vizierate, chief religious officer, kazaskers, leading scholars and other statesmen. Kâtib Cezmi, Hüseyin Halife and Poyraz Osman, who were the speakers of restless sipahis, complained about the desperate situation in the country and improvident statesmen with tough expressions, and wanted the criminals to be punished immediately. Firstly Saatçi Hasan Paşa, who was accused of and freed from governorship of vizierate a few days ago and imprisoned in Yedikule, was questioned. When Saatçi proved that Sultan was informed about whatever he did, he saved his head being cut off. Tırnakçı Hasan Paşa, the Fourth Vizier, found to be guilty, was forgiven with the intercession of janissaries at the moment of execution. However, Gazanfer Ağa, the door agha and Osman Ağa, the palace agha were not as lucky as them. Both aghas were executed and Ayak Divan was dispersed³⁰.

When first sipahi movements were felt, Yemişçi Hasan Paşa's supporters who were in Istanbul sent letters to him when he was in Belgrade for winter, and wanted him to come back to capital as soon as possible. Grand vizier, who realized that his own position was also in danger, was set forth towards Harmanlı via Felipe without caring harsh winter conditions. However, rivers were frozen since it was winter and hence Hasan paşa had a very hard travel³¹. Morova bridge was broken due to freeze and thus Hasan Paşa had to pass over the frozen river³².

After a short while Yemişçi Hasan Paşa passed to Harmanlı, he arrived in Edirne and rested for a night there and then continued his travel. On the way to Istanbul he first heard that Gazanfer Ağa and Osman Ağa were murdered, and then he received another letter from his supporters in Istanbul³³. In the letter it was stated that since city was surrounded by sipahis he had to enter the city at night. In order to facilitate Paşa's entrance into city, an agreement was made with door guards of Silivri door. Hasan Paşa taking into consideration these warnings, decided to travel on horse in order to be faster. At midnight he entered into Istanbul from Silivri door and went to his fiancée Sultan Ayşe's palace in Atmeydanı which he thought was safer. He sent an abstraction to Sultan and inform him that he arrive in Istanbul alive and healthy. Mahmud Paşa, the governor of

vizierate, visited Grand vizier Yemişçi Hasan Paşa at night and had a short meeting in order to avoid his getting suspicious about him. After a short while kazaskers visited Yemişçi, too. Grand vizier sent a message to Sunullah Efendi, the chief religious officer, with kazaskers and notified that he did not visit him at night not to disturb him, however; his first job would be to visit him in the morning, thus he would like to meet him at his convenience³⁴. Unfortunately, this meeting was not realized in the morning. Because opponents of Paşa did not wait until that time and got a fetva about murdering Yemişçi from the Chief Religious Officer.

When Mahmud Paşa, the governor of the vizierate, received the fetva, he had the notes in the same meaning written and sent them with an abstraction to Sultan Mehmed III with Kazaskers. Upon learning the real purpose of Mahmud Paşa, who tried to be sympathetic against him, Grand vizier Hasan Paşa also sent an abstraction to Sultan and stated in this abstraction that this conflict was because of Mahmud Paşa, and he delivered 30 florin to soldiers to agitate them, and if this was not prevented, a big insurrection was going to break out in a few days. Moreover, he demanded a reply for his abstraction like that: "Whatever Grand vizier does is done through my agency, and if he commits a crime, I could handle with it. Why does another person interfere the relation between me and my vizier? I never allow their intervention". In this abstraction, he did not neglect to add that janissaries were going to act in compliance with him³⁵. Then, Sultan replied to the abstraction from the governor of vizierate in the way specified in the abstraction by Yemişçi³⁶. He ordered Kasım Ağa, the butler of door guards, to kill Mahmud Paşa and take fetva and abstraction to Yemişçi Hasan Paşa. Sipahis waiting for news about death of Hasan Paşa for a long time, started to convene around the palace in Atmeydanı where Paşa was hiding and in front of Aslanhane in the midafternoon saying that öldürüldüğüne dair bir haber bekleyen sipahiler, Mahmud Paşa'nın da kıskırtmalarıyla, "Since required fetva of Sultan of the world did not order the assassin of Hasan Paşa, then we will go [his palace] and murder him".

Hasan Paşa already learned about the attack of rebels and took necessary defense precautions. When rebels saw that doors of the palace were closed safely, and since it was almost evening, they dispersed to reconvene in the morning and kill him. Yemişçi benefiting this using the advantage of darkness sheltered immediately to Ağa Kapısı, where janissary aghası lived. Hasan Paşa relying on janissaries who were the most powerful military force in Istanbul sent an abstraction to the palace as it was written by janissaries, and in this abstract they suggested that Mevlana Mustafa Efendi could be assigned the chief religious officer³⁷. Furthermore, Grand vizier Hasan Paşa sent written instructions stating that "whoever is about to submit himself to Sultan, they should come to Süleymaniye harem in the early morning with their sword and scabbard and be ready and at disposal of. Those having money between one to a hundred akçe should not leave it behind" to viziers, scholars, soldiers, aghast of different military units such as cannoneer. And order them to be ready in the

court of Süleymaniye Mosque in the morning with their equipment. They started to convene around Süleymaniye Mosque after the Morning Prayer. In his order written by himself, Sultan Mehmed III told janissaries that *"You are my janissary vassals, I wish you be successful and honest, all my food would benefit you. Since the period of my generous ancestors, you did not commit treason, you were always assented. And now I wish you would wait for my consent and assist my Grand vizier, and struggle against these footpads together. Thus, I would pray for you"* and encourage them to support Hasan Paşa³⁸. Janissaries who were glad to receive such a letter from Sultan demanded from Sultan to free the chief religious officer and murder Mahmud Paşa, the governor of vizierate, and prepared a list of people among rebels whom they wanted to be killed and sent to rebels convened in Atmeydanı. By the way, a fetva was taken from the new chief religious officer to the disadvantage of rebels³⁹.

Although Hasan Paşa sent several mediators to rebels to submit them Sultan's letter and fetva of chief religious officer and ask them to give in, he did not obtain positive results. Moreover, rebels in Atmeydanı gave an answer like that *"they did not give the demanded despots. We are all ready to be killed but we would not give. It is impossible for Sultan to relinquish all of us!"* Upon this answer, Hasan Paşa told janissaries and his other supporters to be ready and order to close the doors of Istanbul. Afterwards, in every corner of Istanbul a hunt for rebels started. Bloody clashes occurred until the evening. Corpses of sipahis filled the streets of city while the sun set. Since the doors of city were closed, corpse could not have been carried out and buried that day.

At night Hasan Paşa stayed in the flat of janissary agha. Yemişçi Hasan Paşa attended Friday Prayer next day with high level statesmen, but first he came before Sultan Mehmed III and told him the developments. Then he went to the palace of his fiancée Sultan Ayşe and had a rest. At that time, supporters of Paşa and Istanbulites were organizing festivals and firing their guns.

After the insurrection was calmed down by means of guns, heads of depots were found where they hid in a few days and questioned and then were killed as an example for everybody. Yemişçi Hasan Paşa succeeded to overcome the insurrection of despots with the support of other military forces and mainly janissaries. However, when he tried to use this power for his personal interest, he was executed. Janissaries demanded Hasan Paşa's being freed but could not have insisted against the stance of Sultan⁴⁰.

Janissaries and sipahis who were came across due to power struggle of Yemişçi Hasan Paşa and his opponents, happened to prepare their sword for each other upon a slightest issue⁴¹. The clashes of these two groups serving for the interests of others destructed Istanbul as much as fires, earthquakes and other natural disasters.

Assassin of Osman II (1622)

Istanbul insurrection on 18 May 1622 was the worst one throughout the Ottoman history considering its results. Some executions⁴² of Osman II, Sultan at that time, caused discontent among soldiers, scholars and public, and despite of all objections, sultan's passing to Üsküdar to go to pilgrimage was the straw that broke the camel's back.

Sipahis and janissaries displayed red flag first convened in the court of Süleymaniye Mosque. After they waited there for a while, they moved towards Atmeydanı. Not only soldiers but also members of School of Science and some Istanbulites were in Atmeydanı. Crowd was shouting that they did not want Sultan's going to pilgrimage. They provided a fetva from Esad Efendi, the chief religious officer, about the assassin of Hodja of Sultan, Kızlaragası and Grand vizier since they directed Sultan to wrong way. Soldiers receiving fetva went to Atmeydanı without loss of time. Navy soldiers who just moved from Beşiktaş came close to shore upon hearing the noise from city and as the doors were closed, they climbed up the walls, passed other side and joined the rebels. They threw stones and chased the mediators sent by Grand vizier and janissary agha in order to calm down the rebels who were getting more crowded⁴³.

Rebels went to the mansions of Grand vizier and Ömer Efendi, hodja of Sultan, to inform Sultan about complains of them. However, Ömer Efendi closed the doors of his mansion and escaped from the mansion from a secrete opening. Soldiers entered into the mansion using force and looted it. Then they went to the mansion of Grand vizier. But they could not manage to enter as they faced with armed soldiers there, because most of rebels did not have gun. Since they understood they could not do anything without gun and it was getting late, they decided to convene next day with fully equipped and then dispersed.

Sultan seeing that everything was getting worse, quitted his decision to go to pilgrimage. However, he rejected to give in those demanded to be killed. By the way a gossip spread among soldiers that *"Sultan Osman Khan ordered to bring Bostancis from botanical garden and all the other gardens in the Palace and armed them and prepared to fight against vassals, and ten cannons were brought, too."* Again among bostanci soldiers that gossip was spread, *"Navy janissaries loaded cannons into their ship from Tophane and they would break down the walls of palace on the seaside and the rest of sipahis and janissaries got prepared and were walking towards the palace with ladders from land."*⁴⁴ Therefore, these two groups of soldiers were agitated against each other. Rebels convened first in Yeniodalar on second day of insurrection and then in Fatih Mosque. Afterwards, they made incursion to Atmeydanı from different parts of city.

Several scholars were sent to the palace to inform Sultan about demands of rebels. Mediators submitted a list of those whom rebels wanted to be killed to Sultan and added that "our Sultan give in those whom they wanted, otherwise city would be ruined and looted."⁴⁵ However, Osman II insisted not to give in those wanted by rebels. When delegation said that "Our Sultan when the vassals gather they take what they want. They managed to take what they wanted even from your ancestors. Now they could also take what they want. You should immediately give what they want before the city is looted."⁴⁶, Sultan replied "I would first kill you, and then them. They are supplied with what they wanted". However, with this answer, Osman II caused his own death.

Crowd waiting in Atmeydanı for the answer brought by delegation directed to the palace as nobody came out although a long time passed. However, according to a gossip spread among soldiers that armed bostancis and canons were ready in the palace, they hesitated to enter into. While they were discussing what to do, one of sipahis told that they could observe what was going on in the palace from one of the minarets of Hagias Sophia seeing the palace and whether armed bostancis and cannons were ready inside or not and thus problem was solved. Observers climbed up the minarets of the mosque and when they told the crowd that there were no bostancis in the court of the palace as it was mentioned, rebels, placing armed ones in front row, attacked to the palace immediately. Among those entering into the palace, there were cebecis, cannoner, infantry units and Istanbulites who attended the insurrection without gun. In a short time, first and second courts of Topkapi Palace were surrounded by rebels. Soldiers and public rebelling shouted "We want Dilâver Paşa with evil. We want Palace agha with evil. We want hâce with evil." and another group was firing their guns. After an almost three-hour wait, they decided to enter into third court. At third door, slight clashes were occurred, however; rebels did not face with difficulty to go forward as far as Harem.

At that point, someone among the crowd shout at "We want Sultan Mustafa" and then everybody repeated it. Now soldiers had a new purpose: to overthrow Osman II and raised Mustafa I to the throne instead of him.

Since Mustafa I was kept in his room in Harem, rebels first found his room. But they could not have opened the door, and climbed up the roof of Harem. By the way, Mustafa I heard the cries that "We want Sultan Mustafa Khan", and replied them "If you want me, I want you, too" in order to evince where he was. Soldiers understanding in which room Prince was dig a hole on the wall of the room with axes and picks. However, they could not have found ladders to go down, so they used curtains as rope to go down and managed to go down. When soldiers went down, Prince Mustafa was sitting on a corner and reading Koran. When he saw soldiers he wanted to drink water, because he did not drink water for three days⁴⁷. After he drank water they gave, Mustafa I was taken from there to the roof from the opening they dig and settled him in Arz Room. At the

same time, messengers were sent to Mustafa I's mother living in Old Palace to inform her about the developments⁴⁸.

Rebels looted the mansions in the city and evacuated the prisons. When Genç Osman realized the importance of situation, he gave in Grand vizier and kızlararağası to soldiers. But rebels did not satisfied by cutting them into pieces. Then they did not accept new Grand vizier and kızlarağası assigned by Sultan and attacked their houses. Soldiers announced that they recognized Mustafa I as Sultan. In the beginning, delegation of scholars did not want to accept this change. But rebels managed to overcome this difficulty easily with their swords⁴⁹. Against a possibility of any attack, Mustafa I was first taken to Old Palace and then to Orta Mosque. Sultan, who stayed alone and desperate in the palace, passed to Üsküdar, and then tried to go to Bursa.

His attendants suggested him to shelter Ağa Kapısı (Office of janissary agha). Sultan claiming that sipahis and scholars attended the insurrection did not accept this. However, the secret hand left one of doors of palace open before, did not leave a boat to use to escape. Under these circumstances, no way was left Osman II other than sheltering in janissaries, and he went to Ağa Kapısı after night prayer.

Ali Ağa, the janissary agha, informed soldiers about the promises of Sultan, and they behaved as if they accepted these promises. However, Ali Ağa was killed the following morning before concluding his speech when he came to Orta Mosque to promise gratuities to soldiers. At the same time, Mustafa I's mother started to gain control, and assigned a new Grand vizier and janissary agha. Soldiers finding where Osman II hiding took him from there to Orta Mosque and he was wearing just a dress-gown and his was bareheaded. While he was taking to forcibly, Genç Osman was uttering the most exemplary words in the history: "Aghas if I crucified you unknowingly, please forgive me! You do not! Yesterday morning I was a Sultan. Today I am naked! Mercy, take me as an example. World will not even remain in you!"⁵⁰. While Grand vizier Ohrili Hüseyin Paşa, who sheltered in Ağa Kapısı with Sultan, was trying to escape, he was killed in the street. New Grand vizier Davud Paşa wanted to kill Genç Osman immediately, leading janissaries prevented him. Although Young Sultan addressed to soldiers from the window of his cell, rebels said that they did not want him as Caliph and Sultan any more, but they did not want to kill him either.

Mustafa I was taken to the palace, accession gratuities ceremony was held and khutba during Friday Prayer on that day was given on behalf of new Sultan. Historian Peçevi witnessing these events added that while Mustafa I was taken to the palace, a tremendous crowd gathered on the streets of the city, people filled even the mosques seeing road since streets were full⁵¹.

Therefore, as a result of this insurrection, a Sultan was first dethroned and then cruelly killed. Insurrection lasted for days destructed many parts of Istanbul and caused violation of peace. But worse than this, those claiming the blood of Osman II displayed red flags in various parts of Anatolia and country was

drifted to a big mass. Assassin of Osman II was explained as an unacceptable disaster in contemporary sources. Rebels caused the tragic assassin of a Sultan for the first time in Ottoman history with this event. It was started to be discussed whether the criminal of this tragic event was scholars or sipahis and janissaries after the assassin of Sultan Osman.

Murad IV and Insurrection (1632)

One of the periods when insurrection was sovereign in İstanbul was the first years of sultanate of Murad IV. Since Murad IV acceded to the throne when he was very young, he could not have mastered the administration of state during the first years of his sultanate. Rebels using this advantage drifted İstanbul in a mass.

Rebels directed by janissaries and sipahis rebelled during the period of Murad IV for the first time on 10 February⁵² 1632. Recep Paşa, the second vizier, felt discontent with assignment of Hâfız Ahmed Paşa to the post of Grand vizier Hüsrev Paşa after Hüsrev Paşa was freed, because he thought that he deserved that post considering his turn. Recep Paşa both encouraged sipahis to rebel against Hâfız Ahmed Paşa and gained the support of Kapikulu units who loved the freed Grand vizier, as well⁵³.

Rebels gathered in Atmeydanı and demanded the seventeen persons close to Sultan such as Zekeriyazâde Yahya Efendi, the chief religious officer, Hâfız Ahmed Paşa, the grand vizier, Mustafa Paşa, the chamberlain, Hasan Halife, the janissaries agha, and Musâhib Mûsâ Çelebi, whom they consider to be responsible for Hüsrev Paşa's being freed to be given in them. However, Murad IV did not give in those they demanded on the first days of insurrection. Rebels attacking to the palace were parried saying "be patient today, tomorrow you will get an answer" every day. But as this promise never came true, rebels entered from Bâb-ı Hümâyûn (main entrance) into forcibly on the third day, went forward as far as Middle Door and invited scholars near to them. Bayram Paşa, the vizier, sent one of his men to Grand vizier Hâfız Ahmed Paşa to inform him about what happened and suggest him to hide. Man of Bayram Paşa came across with Hafız Ahmed Paşa, who came to the palace to attend Divan Meeting, around Arslanhane and communicated the warnings of Paşa to Grand vizier. Ahmed Paşa listened to these warnings with a smile on his face and rode his horse towards the palace.

When Grand vizier entered from Bâb-ı Hümâyûn, soldiers in the court divided into two groups. Ahmed Paşa thought that soldiers divided into two to greet him, and he greeted them and went on his way. Instantly one among the crowd shouted "let's throw" and stones were threw from everywhere to paşa and attendants. Ahmed Paşa fell down from his horse back, but managed to enter inside the palace thanks to his attendants' being quick. At the riot outside, his turban fell down from his head and his caftan was pulled to pieces, hence he changed his clothes and came before Sultan Murad IV immediately. When

Sultan heard what happened, he told Grand vizier Hâfız Ahmed Paşa to escape to Üsküdar secretly. Grand vizier went to Chalet on the shore and escaped to Üsküdar on a boat. At the same time, soldiers entered from Middle Door. Rebels surrounded Divan in a very short time, and called Murad IV to Ayak Divan. Sultan, who had the throne established outside, asked the demands of rebels and although he tried to provide peace upon their answers, soldiers said "Of course you would give in, we will pulled them into pieces, otherwise everything would change" and came at Sultan. Murad IV canceled Ayak Divanı upon this event and entered into the Harem. Rebels wanted to enter to Harem after Sultan, however; they could not have managed since the doors were closed and they started to attack anywhere saying "Our Sultan, if you do not give in these seventeen persons, then we would solve it ourselves". Naimâ resembles the insurrection on the third day to those what was lived during the assassin of Osman II⁵⁴.

Upon these developments Sultan carried out another consultation with statesmen. In this consultation Receb Paşa insisted on giving in Hafız Paşa to soldiers saying "My Sultan, it is necessary to calm down these perverters and it is impossible to reply them with an alternative. Even if they demand me, your vassal, you should give me in, because vassal was always sacrificed for his master. Vassals always got what they wanted, even from predecessor sultan. There would be no problem if your several slaves went. However, God forbid, if these ill-mannered ones are not be calmed down, it would be a difficult situation, state order would become wretched, and then Murad IV had to fulfill this demand.

298<299

When a decision was made about that there was no other solution other than giving in Hâfız Ahmed Paşa to rebels, Grand vizier, who was just arrived in Üsküdar, was taken back to Topkapi Palace. At that moment, sultan exited from Bâbüssaâde (so-called the door of happiness) and had Ayak Divanı established. He tried to persuade the soldiers rebelling, however; it was in vain. When Hâfız Paşa saw that prestige of state was trampled by using his head as an excuse, first he made ritual ablution and stand at Bâbüssaâde. He saw that rebels were not listening to the warnings of sultan, and then he got into rebels. After a few minutes, dead body of Grand vizier as cutted into pieces was lying on the ground. Murad IV could not have beared up this situation and held his handkerchief on his face and cried. Later on, he shouted "You barbarian, be not afraid of God, be not ashamed in front of Protpeh, do not obey sultan and sharia" and entered in⁵⁵. At the same time, rebels had sultan swear to obey some conditions⁵⁶, and had Receb Paşa be assigned Grand vizier.

Until March, small rebels sometimes occurred in İstanbul. People could not have got out of their houses. Craftsmen did not open their shops for days. Shops of those so brave to open were looted. This situation continued for almost one month, but in this course of time rebels were strolling in crowded groups against a possible attack. They were going to Sultan Divanı and other official offices all together⁵⁷.

Rebels using the excuse of assassin of Serdar Hüsrev Paşa being in Tokat initiated another big insurrection in İstanbul on 11 March 1632. Recep Paşa did not stop at agitating rebels. Sipahis and janissaries gathered in Atmeydanı and walked towards the palace. Forcing Murad IV to join Ayak Divanı, they wanted the heads of Mustafa Paşa, the chamberlain, Hasan Halife, the janissary agha, and Musahib Musa Çelebi. Rebels demanded to see princes as a proof of their being alive⁵⁸. Even they said "If you do not give us what we want, we do not need you as Sultan". Upon insist of rebels, Murad IV got out the princes named Bayezid, Süleyman, Kasım and İbrahim of the room where they lived, however, this time they demanded Sultan to show a guarantor of that he would not kill these princes. Ahîzâde Hüseyn Efendi, the chief religious officer and Recep Paşa, the Grand vizier accepted to be guarantor and thus, princes were sent to their room. When Ayak Divanı ended, rebels started to search for Mustafa Paşa, Hasan Halife and Musa Çelebi in the streets of İstanbul. Noisy advertisers were sent everywhere, and an award of three or four thousand kuruş was promised for those to find these persons.

Next day Atmeydanı was again filled with rebels. But at that moment weather got worse. It started to snow so heavily that no one could have stayed in Atmeydanı. They inevitably sheltered in Yeni Mosque dependencies, the court of Mehterhane (janissary band building) and shops in Hagias Sophia Market⁵⁹. Thanks to harsh weather conditions, insurrection was ended before it spread out. After a few days those demanded by rebels were found where they hid and their corpse were hang on in Atmeydanı.

Through the end of March, sipahi despotes directed by Saka Mehmed, Cin Ali, Çalık Derviş, Yemişçi Mustafa, Salih Efendi and Mahmud Ağaoglu convened and decided to dethrone Murad IV in order to guarantee their lives and future. Rum Mehmed, head of rebels, claimed that such an event would prepare the end of state and opposed this opinion. However, others secretly got janissaries their side, and tried to carry out what they planned. Köse Mehmed Ağa, the janissary agha, succeeded to keep janissaries away from being a mere instrument in the hands of janissaries, and informed Sultan about what happened. With the efforts of Rum Mehmed and Köse Mehmed Ağa, İstanbul was saved from another similar case of Osman II⁶⁰.

Murad IV never forgot how the despots destructed the state during his period of sultanate, and after he established his authority in 1632, he imposed penalty heavily even for a slight negligence or disorder.

Assassin of Sultan İbrahim (1648)

One of the unfortunate times of İstanbul was dethronement of Sultan İbrahim and clashes between sipahis and janissaries in the middle of city. Some executions of Sultan İbrahim caused discontent among soldiers.

Grand vizier Ahmed Paşa organized a big wedding for his in such an environment. Leading janissaries were also invited to wedding. Ahmed Paşa planned to kill them with an operation in the midnight. However, janissary aghas did not throw prudence to the winds and brought secretly armed janissaries with them. Someone so-called Receb, one of men of Ahmed Paşa, went secretly to aghas and informed them about the trap.

Aghast left wedding and next day met in Orta Mosque and decided to free Grand vizier. Janissaries providing the support of scholars convened in Fatih Mosque. Janissaries and scholars organizing a meeting in the mosque came to agreement again about freeing Grand vizier. However, after aghas left wedding, grand vizier realizing the threat against his life left the city immediately. Although Sultan İbrahim sent a man to disperse the crowd in Fatih Mosque, he could not have persuaded rebels. The crowd again departed towards Orta Mosque in the early evening. Leading janissary aghas and scholars announced Sofu Mehmed Paşa the new Grand vizier among themselves.

Sultan in order to meet with new Grandvizier, invited Sofu Mehmed Paşa to the palace. When Mehmed Paşa told the latest events occurred, Sultan İbrahim got angry. Furthermore, he said to Mehmed Paşa that "You old dog, you agitated the public to be Grand vizier, when this nation is consumed I would sort out you" and then he lost his control and took a swing at paşa. Grand vizier, who saved his neck hardly from sultan, escaped and directly went his home. Then, he sent the seal of Grand vizierate to janissary aghast, who were waiting for the news in Yeni Mosque. Aghast learned what happened and made a more radical decision. At that time, their new goal was to dethrone Sultan İbrahim and announce Prince Mehmed the new Sultan instead of him.

That swing taken by Sultan İbrahim at Sofu Mehmed Paşa was the beginning of the end for Sultan. Soldiers agreed with Mother Sultan Kösem and dethroned Sultan İbrahim and raised Mehmed IV to the throne on 8 August 1648. Then, new insurrections and conflicts were at the door for İstanbul.

Overthrown sultan was imprisoned in a room in Harem. However, cries of Sultan İbrahim were influencing the people living in the palace. Even a gossip was spread that some of soldiers wanted to raise Sultan İbrahim to the throne again saying "what does that mean? They dethroned a sultan publicly and put him in a grave alive, and raised an innocent man to the throne. In the past we attained his food, now it is preferable for us to die instead of hearing his cries. We should ally immediately, go to the country and provide his raising to the throne". In order to prevent the occurrence of a new conflict, janissaries and scholars decided to assassinate Sultan İbrahim and got a fetva from the chief religious officer like that "titles belonging to science unit and war unit are not granted to capable ones, would the dethronement of a sultan be legitimate if he grants the titles to incapable ones with bribe. The answer is: yes"⁶¹. Although sultan asked for help crying "Does anyone whom I gave food pity me? These despots are murdering me

publicly, help!" he could not have been saved from that tragic end and he was killed by Kara Ali on 18 August 1648 in his cell⁶².

Not so long after this tragic event, a bigger military rebel broke out in İstanbul. Considering some executions of Grand vizier Sofu Mehmed Paşa, which he carried out to remove the defects in official institutions, and assassins of a few criminal sipahis in prison by Mehmed Ağa, the Kethüda (major domo), sipahis complained "They began to kill us. But your turn will also come"⁶³, and displayed red flag in Üsküdar on 25 September 1648⁶⁴. Grand vizier convened janissary aghas and scholars in his mansion and discussed what could have been done for rebels. First advisers were sent to Üsküdar. They gave the answer that their own and their children's right were violated, they were named murderer of Sultan although they did not show consent to assassin of Sultan Osman and they were killed due to unfair reasons⁶⁵. Even though mediators were sent several times to provide agreement, sipahis continued to insist. Then, no more choice was left to Grand vizier. He invited Muslihiddin Ağa, janissary agha in his mansion and asked whether janissaries would support him or not. Upon receiving positive answer from agha, he sent a letter to sipahis in Üsküdar stating that they should not have interfere the issues, which were not their business. And he promised that their salary would be paid the following year.

Hereupon sipahis started to pass İstanbul in troops. It had been two months since Sultan İbrahim was killed. Those disapproving the assassin of sultan were waiting both in İstanbul and in the country for an opportunity to take revenge. Sipahis' passing to İstanbul provided them the opportunity they waited for. They started to get furious sipahis on their side. Infantry units living under though conditions for a long time in Galata and İbrahim Paşa Palace rebelled using the advantage of sipahis passing to İstanbul. Janissary agha came to Atmeydanı to appease the rebel but he bit an infantry he found first, hence other infantries attacked to agha. Therefore, a rebellion, which would cause street fights in İstanbul for days, started. Janissary agha could not have borne up the attacks of rebels and withdrawn his soldiers. Infantry unit in the palace rebelled, too and seized Elçi Inn and some other buildings in the city. Even criminals in prison were registered as sipahi and joined to rebels⁶⁶. As soon as soldiers who were sent to Crete learned about rebellion in İstanbul, they returned from Silivri, and settled in Elçi Inn and in Atmeydanı⁶⁷.

A sipahi named Bıyıklı Mahmud was leading the rebels. Bıyıklı Mahmud first settled in an Inn around Sultanahmet Mosque. Grand vizier Mehmed Paşa sent mediators to and salaries of Bıyıklı Mahmud and his men and promised that their other demands would come true by the time⁶⁸.

Although mediators were sent and received for a few days between Grand vizier and sipahis, they could not have reached a positive result. Moreover, sipahis encouraged with Grand

vizier's sending mediators to provide agreement. Sipahis, in order not to get in conflict with janissaries, claimed that "we demand a valid document proving that we did not interfere the assassin of sultan and we do not inconflict with janissaries and any other"⁶⁹.

Sipahis made incursions to İstanbul on 24 October 1648 and again initiated a big rebellion in the city. Firstly, they demanded the organization of an Ayak Divanı. However, their demand was not accepted. Later on, in order to increase their power, they purposed janissaries to join them. This demand was not accepted by janissary aghas. All infantry units and Anatolian sipahis gathered in Atmeydanı on 26 October 1648. Bıyıklı Mahmud, in a position of leading rebels, located a troop of sipahis in dependencies of Yeni Mosque. When Sofu Mehmed Paşa realized that rebellion grows such an extent that it could not be prevented, he met immediately with janissary aghas and leading scholars in janissary rooms. They got a fetva from scholars and then had it signed by leading scholars in the mansion at the moment in order to avoid their future objections⁷⁰.

When rebels learned that big preparations were made against them and a fetva allowing their assassin was provided, they left Atmeydanı. Bıyıklı Mahmud also escaped to Üsküdar. Streets of İstanbul regained its past quietness for a few days. Janissaries were protecting the houses of scholars who gave a fetva allowing the assassin of Grand vizier and rebels against a possible attack, during night and day.

Just five days passed after Atmeydanı demonstration, but rebels started their activities again when Grand vizier Sofu Mehmed Paşa wanted Bıyıklı Mahmud to be given in. Janissaries patrolling at night arrested three persons in sipahi clothes around Sultanahmet Mosque, and hung them up in front of Şehzade Mosque the next day, and attacked the inns where sipahis stayed and arrested them. All these developments rekindled the rebellion about to appease. Sipahis again made a decision of rebellion. Next day they gathered in Atmeydanı claiming that "without killing Grand vizier and the chief religious officer we would not be at ease". They gathered people of İstanbul in Sultanahmet Mosque with force of arms.

Grand vizier learned that sipahis convened in Atmeydanı, and he immediately went to janissary rooms and spent the night there. In addition, he instructed to close the doors of İstanbul. However, sipahis opened Ahır-kapı door using force and sent a message to Bıyıklı Mahmud, who was the leader of rebels and hid in Üsküdar at the moment. They sent applications to sultan stating that "our sultan, they would like janissaries to kill us, we would like an unbiased vizier". In reply to these applications, Sultan Mehmed IV sent a hatt-ı hümayûn (a letter in his own hand writing) notifying "I do not allow my janissary and sipahi vassals to fight. If you scatter the crowd, I would free both of them. You, relieve your minds". Nothing occurred that day and sipahis spent the night at Sultanahmet Mosque.

On 28 October leading sipahis sent a delegation to sultan to notify complains of them. Mehmed IV gave the delegation the following answer "I do not allow my vassals to fight and draw their guns to each other. They could assign one whom they consider suitable as vizier". Sipahi representatives sent this hatt-ı hümayünü Sofu Mehmed Paşa in Orta Mosque. Grand vizier said "This is the order of sultan. Aghast know there. If they consider my being freed as suitable, I would submit the seal". However, janissary aghas said "now on we do not accept neither the assassin of vizier and the chief religious officer nor their being freed. What does it mean to process sultan order with attack! They should scatter immediately! Otherwise we would kill you depending on the fetva in our hand"⁷¹ and threatened sipahis. All janissaries girded themselves with swords and got a fetva stating "those who are not ready for this fight are unbeliever and their wives are going to be considered divorced!" and then invited other military units to join them. Afterwards, Deveciler Çorbacısı Mehmed Ağa was sent as mediator to sipahis in Sultanahmet Mosque in order to give them the last advice. However, constructing barricades around the mosque, sipahis did not let Mehmed Ağa talk and killed him⁷². When janissaries learned that, they as a tremendous group departed towards Sultanahmet Mosque. When janissary troops arrived at Elçi Inn, they divided into three groups. Some of the soldiers were sent towards Hagias Sophia and some other to Kadirga. Rest of the janissaries would go forward to Atmeydanı via Divanyolu, thus rebels in Sultanahmet Mosque would be blockaded from three sides.

A final delegation was sent to rebels to quit that rebellion. However, rebels attacked those in delegation and killed some of them, and wounded some others seriously. Hereupon janissaries started to go towards sipahis from the direction of Hagias Sophia. However, sipahis expecting an attack from this direction drove back this attack with a dense arrow attack⁷³. Janissaries who withdrawn against this unexpected attack of sipahis, again started another attack with the encouragement provided by some of their commanders, and in the second attack they drove back sipahis. A severe armed conflict occurred between janissaries and sipahis who thought that the only way was to shelter in Sultanahmet Mosque. Janissaries managed to get into Mosque when it was getting dark⁷⁴. After janissaries got into the Mosque, they killed most of sipahis with their swords. But leader of rebels, Bıyıklı Mahmud, already escaped from Ahırkapı to Üsküdar benefiting from this mass.

Sultanahmet Mosque witnessed such a bloody conflict for the first time since it was built up. It not only witnessed but also wounded during the clashes. Gun shots of janissaries and sipahis caused great destruction on door and windows of the Mosque. These bullet marks were seen various parts of the Mosque for a long time as grievous witnesses of this event.

Next day corpses of those killed in the mosque and squares were taken by their relative, if they have one, and corpse of more than two hundred sipahis not having relatives were thrown into the sea without a funeral prayer considering them as

"rebels"⁷⁵. That evaluation of Naımâ about this event brought out the background of the event: "In short, the two old, who had life experience, caused hostility, tricks and detachment among the two vassal group of the state, and thus they guaranteed their safety"⁷⁶. In this rebellion, sipahis were belted by means of janissaries, however, a new situation which disconcerted statesmen arisen. Janissaries gained power against sipahis who lost their influence and this situation might have caused bigger dangers in the future. In order to avoid this and prevent sipahis being writhe any more, that advice was given to janissaries in order to threaten them: "It happened as it was required, naughty ones were punished. Sultan does not relinquish his vassals. Sipahis are also our brother and our companion in peace and war. Now on who talks in disadvantage of them, he will be sorted out and thrown into the sea. Everybody should be decent and avoid making bad remarks about each other." However, since then "janissary aghas became Herculean" and they took Grand vizier under their control⁷⁷.

FOOTNOTES

2. Tursun Bey, *Târîh-i Ebû'l-feth*, prepared by Mertol Tulum, Istanbul 1977, p. 188.
3. *İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, prepared by Şerafettin Turan, Ankara 1991, p. 532.
4. Neşrî, *Cihannümâ*, nşr. Fr. Taeschner, Leipzig 1951, p. 220.
5. *İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, s. 531-532; Şehabettin Tekindağ, "Bâyezid II'in Tahta Çıkışı", p. 87.
6. *İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VII. Defter*, s. 533.
7. There are different information about arrival date of Bayezid II in Istanbul in various contemporary sources. For these different dates, see Selâhattin Tansel, *Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı*, Istanbul 1966, p. 19, footnote 33.
8. *İbn-i Kemal, Tevârih-i Âl-i Osman VIII. Defter*, prepared by Ahmet Uğur, Ankara 1997, p. 4.
9. For Understanding of Ruling in Turkish States and its effects on throne struggles, see Halil İnalcık, "Osmanlılar'da Saltanat Veraseti Usulü ve Türk Hakimiyet Telâkisiyle İlgisi", A. Ü. Journal of Political Sciences Faculty, XIV/1 (Ankara 1959); Mehmed Akman, *Osmanlı Devleti'nde Kardeş Katli*, Istanbul 1997.
10. About why statesmen want Prince Ahmed, he makes an explanation like that "due to the fact that the mentioned one is in close cooperation with viziers of his father, when sultanate is given him, administration and finance would be remain in the hands of same viziers and regents" (See İdrîs-i Bidlist, *Selîmşah-nâme*, prepared by Hicabi Kurlangıç, Ankara 2001, p. 87).
11. İdrîs-i Bidlist says that convention includes that; "As long as Blessed Sultan lived, none of the sons of Sultan would be assigned crown prince or successor. After predestined death comes, caliphate issue would be decided upon the tendencies and progress. (See *Selîmşah-nâme*, p. 90-92).
12. For the first confrontation of Prince Selim and his father and the reasons of this confrontation, see Çagatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", *History Journal*, Publication :9 (Istanbul 1954), p. 53-90.
13. Selâhattin Tansel did not accept the information on that Prince Ahmed came to Maltepe and he stated that he came to Gebze (See *Sultan II. Bâyezid'in Siyasî Hayatı*, p. 289).
14. For the janissaries supporting Prince Ahmed, it was said that "Dog bites bone, so let's give them bone" (See Çagatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", p. 120-121.),
15. Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", p. 121.
16. To learn why janissaries did not want to see Prince Ahmed as Sultan, see Tansel, *Sultan II. Bâyezid*, p. 290-291.
17. Celâl-zâde Mustafa, *Selîm-nâme*, prepared by Ahmet Uğur-Mustafa Çuhadar, Ankara 1990, p. 91. the relations between Prince Ahmed and the janissaries were told a bit different by İdrîs-i Bidlist and especially janissaries said that "if Sultan Ahmed came to kiss father's hand, his two other brothers should be ready with

- him. Preferring him to the others cause conflicts among soldiers and a general jealousy" and they stated that they opposed to Prince Ahmed's passing Istanbul (see İdris-i Bidlîsi, Selimşah-nâme, p. 94-95). In another selimnâme, it was asserted that soldiers did not want to see someone who failed against Alevis as Sultan, hence they did not want Prince Ahmed as Sultan (see Mehmet Doğan, Çerkesler Kâtibi Yusuf'un Selim-nâmesi'nin Mukayeseli Metin Tenkidi ve Değerlendirmesi, Ankara University Social Sciences Institute, Department of Islam History and Art, Master Thesis, Ankara 1997, p. 32-33.).
18. Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, p. 93.
19. İdris-i Bidlîsi states that Prince Korkud hiding his own identity came to Istanbul in scientist clothing (see Selimşah-nâme, p. 96). Celâl-zâde states that prince came to the city incognito however he did not say that it was scientist clothing (see Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, p. 93).
20. Prince Korkud firstly sheltered in janissaries, then one day later he moved in house of Kemal the Writer. Although the Prince found supporters among janissaries when he came to the city, those janissaries passed to the side of Prince Selim upon his supporters great efforts. Prince Korkud's entering into Istanbul was followed by prince Selim step by step. One the best indicators of this is the request letter written and sent by Hasan Paşa, general governor of Thrace, to Selim; "... While we were talking with messenger sent by Powerful Sultan, Sultan Korkud came to Istanbul, he stayed overnight in janissary mosque and then stayed in the house of Kemal the Writer. A couple of soldiers on duty said that they were reading Koran. If it was true, you know I did not have any protectors other than God and powerful Sultan, you know sultans have many tricks, vassals of whole thrace belongs to Sultan. All meannes were hidden, hence be careful because they may lay various ambushes." (Archive of Topkapı Palace Museum (=T SMA) No. E. 6420, quoted from Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", History Journal, publication:11-12 (Istanbul 1955), p. 185, foot note numbered 54.
21. İdris-i Bidlîsi explains that why soldiers did not want to see prince Korkud as Sultan: "It is indisputable that Prince Korkud is a scientist and deep in religious sciences, however; he did not have the power and maturity of leading, protecting property and army and bravery and decision making. Moreover, he was infertile. It was confirmed by elites that property and sultanate always passed from predecessor to successor, from father to son and this situation was not destroyed during eight generations. his acceding to the throne would destroy this connection" (see Selimşah-nâme, p. 98).
22. T SMA, No. E. 7072 quoted by Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", History Journal, publication:10 (Istanbul 1954), p. 125, foot note numbered 17.
23. T SMA, No. E. 6185 quoted by Çağatay Uluçay, "Yavuz Sultan Selim Nasıl Padişah Oldu?", p.126, foot note numbered 18.
24. Anonim Osmanlı Kroniği, prepared by Necdet Öztürk, İstanbul 2000, p. 141-143; Celâl-zâde Mustafa, Selim-nâme, p. 98.
25. Different dates were given for the date of accession gratuities of Yavuz Sultan Selim (see Tansel, II. Bayezit, p. 306).
26. There is different information on how the Grim was declared Sultan by Sultan Bayezid II in contemporary sources (see Tansel, Sultan Bayezit II, p. 299-306). Tansel thought that although in some sources it was stated that Sultan Bayezid gave the throne to his sons Selim willingly, "he did not accepted to leave the throne willingly and he did not leave it on his own will".
27. Lütfi Paşa ve Tevârih-i Âl-i Osman, prepared by Kayhan Atik, Ankara 2001, p. 253; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtından Kapıkulu Ocakları, I, Ankara 19883, p. 508; İsmail Hami Danişmend, İzahlı Osmanlı Tarihi Kronoloji, II, İstanbul 1948, p. 106-107.
28. Tarih-i Selânikî, I, 211.
29. Tarih-i Selânikî, I, 209-211; Gelibolulu Mustafa Âli ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri, II, prepared by Faris Çerçi, Kayseri 2000, p. 253-258; Danişmend, Kronoloji, III, İstanbul 1950, 111-113.
30. Ottoman history interpreted this event like that "Just about, he happened to dethrone". Hasan Bey-zâde Ahmed Paşa, Hasan Bey-zâde Tarihi Metin ve İndeks (1003-1045/1595-1635), III, prepared by Şevki Nezihi Aykut, Ankara 2004, p. 692; Peçevi İbrahim, Peçevi Tarihi, II, prepared by Bekir Sıtkı Baykal, Ankara 1982, p. 239-240.
31. Kâtib Çelebi, Fezleke, I, İstanbul 1286-1287, p. 186.
32. Peçevi Tarihi, II, p. 240.
33. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 695.

34. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 697.
35. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 699-700; Natmâ Tarihi, İstanbul 1288, I, 296-297.
36. Solak-zâde Mehmed Hemdemî Çelebi, Solak-zâde Tarihi, II, prepared by Vahid Çubuk, Ankara 1989, 429; Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 701; Peçevi Tarihi, II, s. 240.
37. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 705-707; Natmâ Tarihi, I, 301.
38. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 710-711; Natmâ Tarihi, I, 301-302.
39. Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 716-717; Solak-zâde Tarihi, II, 433.
40. 1603 rebel was quoted by Natmâ (Natmâ Tarihi, I, 296-309) and Kâtib Çelebi (Fezleke, I, 185-192) from Hasan Bey-zâde Tarihi. Therefore, no reference was made to these two sources in the text except for a footnote. For 1603 rebel, see Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 682-736; Peçevi Tarihi, II, s. 239-242; Solak-zâde Tarihi, II, 427-442; Uzunçarşılı, Kapıkulu Ocakları, I, 508-509; Danişmend, Kronoloji, III, 216-219; Orhan F. Köprülü "Hasan Paşa, Yemişçi", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (=DIA), XVI, 342-343.
41. With the expression of Hasan Bey-zâde, "By this means, all despots were found, city was cleared of footpads; however, hostility between janissaries and sipahis arisen and they started to kill each other when they found each other lonely. Especially their fights never ended in the countryside but with the mediation of the old it was ended up with difficulty" (Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 735-736).
42. For these reason see Hüseyin Tuğ Çelebi, Tuğ Tarihi (Musibetnâme), prepared by Nezihi Aykut, İstanbul University Faculty of Literature, PhD Thesis, İstanbul 1988, s. 2-5, 7-9; Fezleke, II, 10-11; Peçevi Tarihi, II, 355.
43. Tuğ Tarihi, s. 5-6; Fezleke, II, 12.
44. Tuğ Tarihi, p. 9.
45. Tuğ Tarihi, p. 11. Kâtib Çelebi quoted speech of mediators in a slightly different way; "the optional one of lesser of two evils necessitated. If it was not provided, it would cause much more evil and jealousy. Private loss was always preferred to general loss" (see Fezleke, II, 9).
46. Tuğ Tarihi, p. 11-12.
47. Tuğ Tarihi, p. 16; Fezleke, II, 15. Kâtib Çelebi told this event based on Tuğ.
48. Tuğ Tarihi, p. 15.
49. There were two basic reasons for dispute between scholars and soldiers. First was that Mustafa I did not have sufficient mental health and physical health to be a Sultan, second was that Osman II was still Sultan legally. (see Tuğ Tarihi, p. 17). Kâtib Çelebi also stated that chief religious officer told that "yet Sultan Osman was on throne, now on expressing our loyalty was not legitimate." (see Fezleke, II, 16). Hasan Bey-zade also explained discussion on expressing loyalty (see Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 944-945). Peçevi, personally witnessed the events, stated that Esad Efendi, chief religious officer, expressed his loyalty to Mustafa I by force of sword. (see Peçevi Tarihi, II, 357-358).
50. Fezleke, II, 21. Tuğ explained the cry of Osman II as: "My sipahis and janissary aghast, I cheeked since I was young. I preferred that you shot me rather than behaving like this" (see Tuğ Tarihi, p. 31). According to Peçevi: "Aghas, if I made a mistake unknowingly and under the influence of my naughty trainers since I was young, please you do not do. See the situation in the world, I was a Sultan in the morning and there was no limit for my property and clothes but now I cannot afford even an arakiyye (a kind of simple hat)" (see Peçevi Tarihi, II, 361).
51. Peçevi Tarihi, II, 538.
52. There are different information about the date of this event in different sources. See Danişmend, Kronoloji, III, 352.
53. Fezleke, II, 139; Natmâ Tarihi, III, 79-80. Hasan Beyzâde also stated that Receb Paşa agitated soldiers. (see Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 1035). Peçevli witnessed the events personally stated that Hüsrev Paşa's being freed and killed caused opponent thoughts among soldiers and public, but he did not add anything indicating how Receb Paşa affected these events. (see Peçevi Tarihi, II, 394).
54. Natmâ Tarihi, III, 82.
55. Natmâ Tarihi, III, 83-85. Hasan- Beyzâde also told briefly that Hâfız Paşa was carried off to Üsküdar and taken back to the palace upon insist of Receb Paşa and given in to soldiers. (see Hasan Bey-zâde Tarihi, III, 1035). However, Kâtib Çelebi (see Fezleke, II, 139140) and Peçevi (see Peçevi Tarihi, II, 394), did not give information about his being carried off and taken back.
56. For these conditions, see Natmâ Tarihi, III, 85. Also see Peçevi Tarihi, II, 394; Fezleke, II, 140.
57. Peçevi Tarihi, II, 395.
58. Natmâ Tarihi, III, 94-95. Natmâ said "It is true that "smart enemy is preferred

to uneducated friend". Uneducated friend acts like an enemy considering that it is friendship. Those footpads caused assassin of Hüsrev Paşa by willingly telling fallacious things to sultan, while Princes did not have any fault and sin, and then Müftü Hüseyin Efendi and Receb Paşa were shown as guarantee by putting forward their bodies, thus they make them partner in their crime and led everybody into this mistake" and connected the reason why princes were murdered to the behavior of rebels.

59. Peçevi Tarihi, 395; Fezleke, II, 141.

60. For rebellion in 1632 during the period of Murad IV see Natmâ Târihi, III, 79-107; Peçevi Tarihi, II, 393-398; Fezleke, II, 139-144; Hasan Bey-zâde Târihi, III, 1032-1037; Danişmend, Kronoloji, III, 352-355.

61. Fezleke, II, 330.

62. For assassin of Sultan Ibrahim and conflicts occurred afterwards see Fezleke, II, 330-336; Natmâ Târihi, IV, 283-341; Solak-zâde Tarihi, II, 578-588; furthermore during this event, Kara Çelebizâde Abdülaziz Efendi was the chief religious officer and he gave important information in the history he wrote down afterwards about why Sultan Ibrahim was dethroned, and then killed, in order to prove his innocence (see Kara Çelebi-zâde Abdülaziz Efendi, Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, prepared by Nevzat Kaya, Ankara 2003, p. 10-12. For assassin of Sultan Ibrahim, see Abubekir Yücel, "İki Halifenin Bir Arada Bulunmaması ve Osmanlı Hükümdarı Sultan Ibrahim'in Siyaseten Katli", İslâmi Araştırmalar, publication: 12/1 (Ankara 1999), p. 40-57.

63. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, p. 16. Kâtib Çelebi explained the issues of complain of people of Harem and soldiers in brief under these items: 1) those in scholar appearance led Sofu Mehmed Paşa to excessive pride, 2) the power controlling the state allowed bribe for their own interest, 3) janissaries' and sipahis' interfering state affairs excessively, 4) not promoting some of soldiers deserving promotion, defrauding their rights, 5) renewing the registration of sipahis who had an authority over state authority and their being tried to send Crete (see Fezleke, II, 322-324. Natmâ quoted these items directly from Kâtib Çelebi (see Natmâ Târihi, IV, 347-353).

64. Ali Ufki Bey said that rebellion of sipahis was to take revenge of Sultan Ibrahim (see Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam, translated by Ali Berktaş, İstanbul 2002, p. 37.

65. Natmâ Târihi, IV, 346.

66. Natmâ Târihi, IV, 350.

67. Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, p. 16.

68. Fezleke, II, 334.

69. Natmâ Târihi, IV, 353.

70. Fezleke, II, 324-325; Natmâ Târihi, IV, 354-355. Kara Çelebizâde did not mention about the fetva.

71. Fezleke, II, 331; Natmâ Târihi, IV, 359 quoted from Kâtib Çelebi.

72. Kâtib Çelebi provided really interesting information on assassin of Mehmed Aga. According to what Kâtib Çelebi heard from several people knowing the event, Mehmed Aga was killed by Grand vizier. He cited the reasons which were worth to consider. "According to narration, assassin of aforementioned çorbacı was a precaution taken by paşa. Unless these two groups fight against each other, we could not spare our lives and since they did not start a fight unless they did not kill somebody, major domo sent somebody and caused the assassin of aforementioned çorbacı ..." (Fezleke, II, 331. Natmâ Târihi, IV, 361 quoted from Kâtib Çelebi). Kara Çelebizâde, who witnessed the events personally, also stated that çorbacı was murdered but he did not clarified whether it was a trick of Grand vizier or not (see Ravzatü'l-Ebrâr Zeyli, p. 17).

73. Natmâ Târihi, IV, 357-365. Natmâ, quoted Sultanahmet Mosque Clash under the title of "Zikr-i Muhârebe-i Câmî-i Sultan Ahmed Han" from Kâtib Çelebi, who evaluated it as "Mental Struggles of New Mosque" (see Fezleke, II, 331-333).

74. In Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayı'nda Yaşam, p. 37-38, it was emphasized that although sipahis were armed with arrow, bow, spear and sword, janissaries' being armed with guns and seizing the houses looking at Sultanahmet square designated the end of clashes.

75. Whether rebels could be regarded as "barbarian" became a subject of discussion among scholars. Some scholars claimed that they could not have been regarded as "barbarian" and this fetva was wrong. Kâtib Çelebi was agree with him, however; opponents defended that they were "barbarian" and the fetva was true. (for this argumentation see Natmâ Târihi, IV, 365-366). (Natmâ stated that corpses of rebels were thrown into the sea without a funeral prayer, however; Kâtib Çelebi stated that a funeral prayer was performed for them. (see Fezleke, II, 332). Kara Çelebizâde did not say anything about this issue.

76. Natmâ Târihi, IV, 366.

77. Fezleke, II, 332; Natmâ Târihi, IV, 366-367.